

СТЕНОГРАФСКИ ДНЕВНИЦИ

НА

XXII-ТО ОБИКНОВЕНО НАРОДНО СЪБРАНИЕ

II РЕДОВНА СЕСИЯ

Брой 7

София, четвъртък, 22 ноемврий

1928 г.

10. заседание

Срѣда, 21 ноемврий 1928 година

(Открито отъ подпредседателя В. Димчевъ, въ 16 ч. 35 м.)

Председателстващъ В. Димчевъ: (Звъни) Откривамъ заседанието. Има нужното число народни представители, за да бѣде заседанието законно.

(Отъ заседанието отсъствуватъ следнитъ народни представители: Юрданъ Абаджиевъ, Василъ Александровъ, Николай Алексиевъ, Ставри Андреевъ, Милко Бечевъ, д-ръ Иванъ Бешковъ, Борисъ Наконъ Бошковъ, Илия Бояджийски, Димитъръ Бъровъ, Григоръ Василевъ, Герасимъ Ангеловъ, Величковъ, Добри Витановъ, Никола Владовъ, Петъръ Гаговъ, Хюсеинъ х. Галибовъ, Кимонъ Георгиевъ, Стойчо Георгиевъ, Страшимиръ Георгиевъ, Мехмедали Герай, Христо Горневъ, Георги Губидѣльниковъ, Добри Даскаловъ, Стою Джуджевъ, Стефанъ Димитровъ, Василъ Драгановъ, Георги Драгневъ, д-ръ Цвѣтанъ Дяковъ, д-ръ Димо Желѣзовъ, Димитъръ Зографски, Савчо Ивановъ, Атанасъ Кайшевъ, Левъ Кацковъ, Иванъ Кирпиковъ, Колю Кожаклиевъ, Иванъ Колевъ, Янко Куцаровъ, Стоянъ Кърлевъ, Димо Кьорчевъ, Добри Даневъ Манасиевъ, Йосифъ Марулевъ, Тончо Мечкарски, Петъръ Миновъ, Иванъ Михайловъ, Запрянъ Миховъ, Янаки Молловъ, Миланъ Момчиловъ, Кара-Али Мустафовъ, Емануилъ Начевъ, Радко Начевъ, Георги Нешковъ, д-ръ Борисъ Николовъ, Кирилъ Ноевъ, Станко Панайотовъ, Вичо Петевъ, х. Георги х. Петковъ, Аврамъ Стояновъ Петровъ, Проданъ Поповъ, Първанъ Първановъ, Георги Пжчевъ, Николай Савовъ, Мехмедъ Алиевъ Салиевъ, Никола Сапунджиевъ, Христо Статевъ, Димитъръ Стефановъ, Стефанъ Стефановъ, Недѣлко Топаловъ, Никола Търкалановъ, Ангелъ Узуновъ, д-ръ Йосифъ Фагенхехтъ, Иванъ Христовъ, Кирко Цвѣтковъ Христовъ, Петъръ Цуцумановъ, Георги Юртовъ и Теню Янѣзовъ)

Съобщавамъ на Събранието, че председателството е разрешило отпускъ на следнитъ народни представители:

На г. Никола Андреевъ — 1 день;
На г. Кънчо Кънчевъ — 1 день;
На г. Георги Казанаклиевъ — 1 день;
На г. Ради Василевъ — 1 день;
На г. Георги Губидѣльниковъ — 2 дни;
На г. Таско Стоилковъ — 4 дни;
На г. Панайотъ Данчевъ — 4 дни;
На г. Димитъръ Стефановъ — 3 дни;
На г. Христо Мариновъ — 1 день;
На г. Цено Табаковъ — 3 дни и
На г. Иванъ Петровъ Недѣлковъ — 4 дни.

Освенъ това, съобщавамъ на Събранието, че е постъпило питане отъ пловдивския народенъ представителъ г. Стоянъ Омарчевски къмъ г. министра на народното просвѣщение, въ което излага, че отъ нѣколко дни директорътъ на Народния археологически музей г. Протичъ не билъ на работа и пита дали е уволненъ или е отстраненъ, и кои сѣ причинитъ за това.

К. Лулчевъ (с. д.): Азъ имамъ едно питане, г. председателю, къмъ г. министра на правосъдието, много отдавна

депозирано, и ще моля да наредите да бѣде отговорено на това питане, защото твърде много мина.

П. Анастасовъ (с. д.): Изобщо на питанята не се отговаря.

Председателстващъ В. Димчевъ: Ще се съобщи за това на г. министра.

Пристъпваме къмъ дневния редъ.

Първата точка отъ дневния редъ е: **второ четене законопроекта за стабилизирането на лева и за монетната циркулация въ царство България.**

Има думата г. докладчикътъ.

Докладчикъ Д. Апостоловъ (д. сг.): Г. г. народни представители! Парламентарната финансова комисиия въ заседанието си отъ 21 т. м. разгледа законопроекта за стабилизирането на лева и за монетната циркулация въ царство България. Възприе основния принципъ и положениата, легнали въ законопроекта, безъ всѣкакви измѣнения. Само въ чл. 10 пунктъ 4 става пунктъ 3, а пунктъ 3 става пунктъ 4 и въ свръзка съ тълкуването, което се дава на чл. 9, се прибавя къмъ него следната нова алинея: „Отмѣненето на този законъ ще влѣзе въ сила следъ като се разреши свободната търговия съ външни плажежни срѣдства“. (Чете)

„ЗАКОНЪ“

за стабилизирането на лева и за монетната циркулация въ царство България.“

Председателстващъ В. Димчевъ: Които приематъ за главното на законопроекта, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчикъ Д. Апостоловъ (д. сг.): (Чете чл. 1 — вж. прил. Т. I, № 4)

Председателстващъ В. Димчевъ: Има думата народниятъ представителъ г. Величко Кознички.

В. Кознички (о. л.): Г. г. народни представители! Има нужда отъ едно пояснение отъ страна на правителството по чл. 1. Отсега нататкъ златни левове нѣма: законътъ отъ 1880 г., съ който се позволяваше съченето на златни монети, се отмѣнява. Има нужда да се знае, какво ще стане съ договоритъ, които сѣ заключени въ време, когато златенъ левъ имаше, както и сега. Досега ние имаме златни левове; падежитъ ие дойдатъ, ще настѣпятъ, следъ като новиятъ законъ влѣзе въ сила — какъ ще се изплащатъ златнитъ левове? Ще се изплащатъ ли въ злато или пъкъ ще се изплащатъ въ сегашния книженъ левъ, както се приема?

***)** За текста на законопроекта, приетъ на първо четене, вж. прил. Т. I, № 4.

Азъ разбирамъ, г. г. народни представители, че щомъ като има сключенъ единъ договоръ за лева златни, следъ влизането на закона въ сила платежно сръдство ще бжде пакъ левътъ, но трѣбва да се изплаща по курса въ деня на сключването на договора, защото иначе ще излѣзе, че нѣкой, който е далъ злато или е сключилъ договоръ съ изплащане въ злато, утре ще му дадатъ не златенъ левъ, но ще му дадатъ единъ левъ, който се равнява на 37 златни стотинки. Това ще ошети извънредно много онѣзи, които иматъ вземания въ златни лева. Този въпросъ трѣбва да се поясни.

Също така трѣбва да се поясни, да се знае, златнитѣ монети по 20 л., по 10 л. и по 100 л., които ги имаме сега въ циркуляция, ще циркулиратъ ли за въ бждеще и какава ще бжде тѣхната стойностъ? Азъ смѣтамъ, че тѣхната циркуляция нѣма да бжде забранена, и че тѣ ще си запазятъ златната стойностъ, каквато я иматъ сега. Бихъ желалъ по тѣзи два повдигнати отъ мене въпроси да чуя мнението на почитаемиия г. министъръ на финанситѣ и г. министъръ-председателя.

Председателствуващъ В. Димчевъ: Има думата г. министърътъ на финанситѣ.

Министъръ В. Молловъ: На въпроситѣ на уважаемиия г. Кознички има да отговоря следното. Законътъ за стабилизацията на лева не измѣня въ нищо договорнитѣ отношения между българскитѣ граждани, сключени и преди влизането въ сила на този законъ. Следователно, ако има договоръ, който е сключенъ при това предположение въ злато ефективенъ, ако договорящитѣ страни помежду си биха имали право да ликвидиратъ въ злато ефективенъ, това, разбира се, ще бжде и нататѣкъ продължавано.

По втория въпросъ — за циркуляцията на златнитѣ монети — също тъй азъ не мога да кажа нищо друго, освенъ това, че тѣ не се изключватъ отъ обращение, обаче Българската народна банка ще ги приема по една тарифа, която тя ще установи съ огледъ на тѣхното златно съдържание. И, следователно, въпросътъ е по-скоро на Българската народна банка да уреди тя тази тарифа, отколкото на закона. Това е положението. Но законътъ въ всѣки случай не ще измѣни нищо въ договорнитѣ отношения на българскитѣ граждани, следователно, положението status quo ante, както се казва, ще бжде и по-нататѣкъ въ сила; следователно, ако би могло да бжде изпълнено така, както вие предполагате, така би трѣбвало да бжде изпълнено; ако не, ще се изпълни, разбира се, въз основа на договорнитѣ отношения и съществуващото законодателство.

Докладчикъ Д. Апостоловъ (д. сг): Споредъ закона за задълженията и договоритѣ — главата за заеми.

Председателствуващъ В. Димчевъ: Които приематъ чл. 1, както се докладва, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчикъ Д. Апостоловъ (д. сг): (Чете чл. 2 — вж. прил. Т. I, № 4)

Председателствуващъ В. Димчевъ: Които приематъ чл. 2, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчикъ Д. Апостоловъ (д. сг): (Чете чл. 3 — вж. прил. Т. I, № 4)

Председателствуващъ В. Димчевъ: Които приематъ чл. 3, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчикъ Д. Апостоловъ (д. сг): (Чете чл. 4 — вж. прил. Т. I, № 4)

Председателствуващъ В. Димчевъ: Които приематъ чл. 4, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчикъ Д. Апостоловъ (д. сг): (Чете чл. 5 — вж. прил. Т. I, № 4)

Председателствуващъ В. Димчевъ: Които приематъ чл. 5, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчикъ Д. Апостоловъ (д. сг): (Чете чл. 6 — вж. прил. Т. I, № 4)

Председателствуващъ В. Димчевъ: Които приематъ чл. 6, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчикъ Д. Апостоловъ (д. сг): (Чете чл. 7 — вж. прил. Т. I, № 4)

Председателствуващъ В. Димчевъ: Които приематъ чл. 7, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчикъ Д. Апостоловъ (д. сг): (Чете чл. 8 — вж. прил. Т. I, № 4)

Председателствуващъ В. Димчевъ: Които приематъ чл. 8, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчикъ Д. Апостоловъ (д. сг): (Чете чл. 9 — вж. прил. Т. I, № 4)

Председателствуващъ В. Димчевъ: Които приематъ чл. 9, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчикъ Д. Апостоловъ (д. сг): (Чете чл. 10 — вж. прил. Т. I, № 4)

Както ви казахъ въ началото на доклада си, въ този членъ комисията направи следнитѣ измѣнения: пунктъ 4 става пунктъ 3, а пунктъ 3 става пунктъ 4 и къмъ него се прибавя следната нова алинея: (Чете)

„Отмѣненіето на този законъ ще влѣзе въ сила следъ като се разреши свободната търговия съ външни платежни сръдства“.

Председателствуващъ В. Димчевъ: Които приематъ чл. 10, както се докладва отъ г. докладчика, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Пристъпваме къмъ втората точка отъ дневния редъ — разглеждане отговора на тронното слово.

Моля г. докладчика да го прочете.

Докладчикъ Д. Апостоловъ (д. сг): (Чете)

„Ваше Величество,

Катастрофалното земетресение въ Южна България донесе нови изпитания на българския народъ. Навременнитѣ и бързи мѣрки, които съ съдействието на Парламента се взеха отъ правителството, спомогнаха на пострадалото население да понесе съ твърдостъ и упование сполетѣлото го нещастие. Народното събрание ще одобри всички мѣроприятия на правителството, които ще целятъ да се възстановятъ развалинитѣ. То особено цени щедростта на мѣстната и чуждестранна благотворителностъ въ първитѣ дни на бедствието, готовността на Обществото на народитѣ да увеличи размѣра на държавния заемъ съ огледъ на нуждитѣ на възстановяването и отзывчивостта на Междусъюзническата комисия по репарациитѣ да се издѣйствува едно временно облекчение въ плащането на репарационния дългъ.

Ваше Величество,

Заемътъ, чиято полезностъ и необходимостъ за повдигане на народното стопанство, Народното събрание на нѣколко пѣти има случая да признае, е вече свършенъ фактъ. Народното събрание високо цени съдействието, което по тоя случай се даде отъ финансовия комитетъ и Съвета на Обществото на народитѣ. Това съдействие идва отново да докаже благосклонността на цивилизования свѣтъ къмъ миролюбива България.

Ваше Величество,

Народното представителство е доволно, че Ваше Величество е използвалъ попълването на кабинета, за да влѣзе въ съприкосновение съ представителитѣ на политическитѣ течения въ страната и се радва, че сте констатирали единодушието на нацията по голѣмитѣ въпроси, което е залогъ за доброто бждеще на Отечеството.

Ваше Величество,

Народното събрание ще обсъди законопроектитѣ, които правителството ще му предложи, и ще приеме всички ония, които целятъ повдигане благосъстоянието на народа и неговото спокойно развитие.

Да живѣе Негово Величество Царьтъ!

Да живѣе България!“

Председателствуващъ В. Димчевъ: Има думата народниятъ представител г. Александъръ Малиновъ.

А. Малиновъ (д): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Въ своята голѣма речъ, която уважаемиятъ министъръ на финанситѣ каза въ защита на договора за заема, договоръ, който вече е вотиранъ отъ Събранието, между другото — но не случайно — той бѣ казалъ, че многото, дългото говорене компрометира парламентаризма. Много се говори, да, това е самата истина. И въ тия думи, на г. министра на финанситѣ, които, впрочемъ, не сѣ само негови, има и голѣма, и горчива доза отъ истина. Многоговоренето, безспорно, е едно зло.

Но мене ми се чини, че има едно друго, много по-голѣмо зло, което би трѣбвало да поставимъ надъ посоченото и което още повече компрометира парламентаризма. Това е, че членове на Парламента, самитѣ парламенти често пѣти мълчатъ тамъ и тогава, дето и когато не само трѣбва да говорятъ, но да говорятъ на високо.

И азъ съмъ се питалъ: коя отъ тѣзи две злини е по-голѣмата за нашия Парламентъ — че въ него много се говори или че въ него се мълчи тогава, когато трѣбва да се говори? Въ сжщностъ Парламентътъ и у насъ, както, впрочемъ, и на други мѣста, малко-по-малко става едно подчинено, бихъ казалъ, на изпълнителната властъ, на правителството, учреждение.

Ето защо, азъ мисля, че би било добре да говоримъ, но да говоримъ тогава, когато да мълчимъ би било престѣпно.

Г. г. народни представители! И сега дори се чуватъ по-нѣкога — какъ да кажа — мисли, какво дебатитѣ по тронното слово сѣдни излишни дебати, никому ненуждни. Азъ съмъ билъ и си оставамъ на друго мнение. Мене ми се чини, че у насъ особено едни дебати въ началото на вѣка една редовна сесия около общата политика на кабинета си иматъ своето значение, своята полза, при едно условие, разумѣва се — ако тия дебати, които обикновено ставатъ около царското слово, безполезно не се повтарятъ, защото въ тоя последния случай тѣ наподобяватъ, бихъ казалъ, изтрититѣ грамофонни плочи, които, каквото голѣмо и талантливо име да покриватъ, все мжчно се слушатъ. Нали така?

Сжщото би трѣбвало да се каже и за самитѣ царски слова. Ако на тия слова самото правителство гледа не като на държавни актове, а като на отживѣли времето си конституционни формалности, ако правителствата не искатъ да използватъ тия формалности поне като претекстъ, за да могатъ да се отчетатъ за своето миналогодишно управление предъ Парламента и чрезъ него — предъ самия народъ, тогава, разумѣва се, тия тронни слова губятъ своето значение.

Но тази мисль, която изнасямъ предъ васъ, тутакси трѣбва малко да корегирамъ. Азъ мисля, че дори едни повторени дебати не губятъ нищо отъ своята легитимностъ, ако щете, отъ своята свѣжестъ, ако самитѣ дебати се вдъхновяватъ, така да кажа, все отъ стари, миналогодишни, неизчерпани, неразрешени, недостатъчно освѣтлени политически въпроси.

И сегашното царско слово повдига тѣкмо такива въпроси; то засѣга въпроса за финансовото оздравяване на страната, за стопанското нейно съвземане, за консолидирането на вътрешното, на международното положение на страната и т. н. — все стари, голѣми, недоразрешени и недостатъчно освѣтлени въпроси. Ето защо, нищо чудно нѣма, че както азъ, така и всѣки другъ, който ще дойде на моето мѣсто на тая трибуна, ще не ще, ще има да дебатира тия, а не други въпроси.

Г. г. народни представители! Надали нѣкога въ нѣкой парламентъ народнитѣ представителства сѣ искали отъ правителствата си да следватъ една политика, която не би държала смѣтка на вътрешното положение на страната, на международната конюнктура, съ една речъ — на действителността, на всички онѣзи условия, въ които условия има да се развива, да се прилага една политика. И днесъ въ това Народно събрание, азъ мисля, че не само единъ членъ на правителственото мнозинство, но нито единъ опозиционеръ, не само не би поискалъ, но дори не би помислилъ да поиска отъ правителството на Демократическия сговоръ да следва политиката на невъзможното, на неосъществимото. И все пакъ ми се чини, че трѣбва всички тукъ, и отъ едната страна, и отъ другата страна, отъ дѣсницата и отъ лѣвицата, да признаемъ, че не се смѣта какво избраниятъ курсъ на общата политика на правителството, особено избраниятъ курсъ отъ двамата най-видни по ресоритѣ си министри — г. министърътъ на външнитѣ работи и г. министърътъ на финанситѣ — е оня курсъ, който всички задоволява, оня курсъ, който е най-рационалниятъ и най-результатниятъ.

На по-друго мнение е самото правителство. То смѣта, че голѣмитѣ проблеми по тѣзи две министерства сѣ проблеми извънредно сложни, че тѣ иматъ своята еволюция, която трѣбва да се изживѣе, цѣлитъ дългъ пѣтъ на финансовото оздравяване и на стопанското съвземане трѣбва да се извърви, за да можемъ да се намѣримъ предъ едни резултати повечко или по-малко задоволителни за насъ.

Азъ смѣтамъ, че тази политика на голѣмото търпение, тази политика, която възлага своитѣ надежди на времето, е погрѣшна. Азъ мисля, че ако ние бихме оставили, щото тѣзи въпроси, стопански, финансови, да изживѣятъ своята еволюция, да извървятъ своя дългъ пѣтъ, и да не ускоримъ процеса на оздравяването, ние можемъ да доживѣемъ дни, които не биха били, ще кажа азъ, победни дни надъ разстроениитѣ наши финансии, надъ нашето достатъчно тежко стопанско положение. Чини ми се, че ако бихме се оставили на времето, на дългия процесъ, който ни се съветва да следваме въ цѣренето на посоченитѣ отъ менъ голѣми злини, ние рискуваме да се намѣримъ предъ едни разстроени, много по-разстроени отъ сегашнитѣ финансии, ние рискуваме да видимъ страната още по-осиромашела, още по-обеднѣла, отколкото, за голѣмо съжаление на всички ни, тя е.

Ето защо, критикувайки общата политика на правителството, азъ бележа тукъ, предъ васъ, като една отъ нейнитѣ не малки слабости, че тя възлага голѣми надежди на доста дълги процеси.

Г. г. народни представители! Ще ми позволите да посоча и на друга такава не малка слабостъ, която характеризира общата политика на кабинета. Мене ми се чини, че правителството подценява наистина не голѣмитѣ срѣдства, съ които разполага българската държава, българската властъ, въ борбата ѝ за отстояване на наши права, въ борбата ѝ за разрешаването на стопански и всѣкакви други проблеми. Мене ми се чини, че срѣдствата, съ които разполага нашата държавна властъ, сѣ по-голѣми и ѝ даватъ всякаква възможностъ на една политика по-активна, по-дейна отъ сегашната.

Още по-голѣмата слабостъ на общата политика, споредъ моята оценка, е тамъ, отъ друга страна, че правителството надценява голѣмитѣ фактори, голѣмитѣ чужди фактори, на които то възлага частъ отъ своитѣ надежди; надценява ги въ тази смисль, че изнуца изъ предъ видъ, какво тѣзи фактори на свѣтовната политика въ своята дейностъ се стимулиратъ предимно отъ тѣхни лични интереси и следъ това отъ интереситѣ на всички други, и на последно мѣсто, може би отъ интереситѣ на България. Италианецътъ би казалъ това е сасго egoismo, което вдъхновява тѣзи голѣми фактори, за които тукъ ис единъ пѣтъ става дума.

Г. г. народни представители! Не единъ пѣтъ и не по единъ случай отъ това мѣсто вие сте чули изявления, като тия, които азъ ще цитирамъ, изявления, които идатъ най-вече отъ уважаемия министъръ на външнитѣ работи, г. Буровъ. Той моли за търпение, той често пѣти прави апелъ къмъ васъ, къмъ насъ да имаме дълбока вѣра въ чуждия свѣтъ, въ чуждитѣ фактори, които промишляватъ за България и за нейнитѣ голѣми интереси. Най-вече той привлича нашето внимание да оценимъ надлежно значението на Обществото на народитѣ. Това той го говори, повтаря, потрета тукъ, въ комисията по Министерството на външнитѣ работи, върху него той се спира и въ своитѣ публични рѣчи. Той смѣта, какво голѣмитѣ ни проблеми по външната ѝ политика не биха могли и да получатъ решение, ако инициативата за тѣхното решение не би излѣзла отъ тази международна институция, наречена Общество на народитѣ. И азъ като всички ви съмъ ималъ възможностъ не единъ пѣтъ да изказвамъ своето мнение за значението на Обществото на народитѣ. Азъ съмъ отивалъ и по-далечъ — и ми се чини, че съмъ правъ — че мнозина, може би, сѣ имали основание да търпятъ разочарования отъ Обществото на народитѣ, България — не. Затова, защото тя има всички основания да бже признателна на Обществото на народитѣ — била е и е такава — за онѣзи голѣми и несъмнени услуги, които Обществото на народитѣ не единъ пѣтъ вече е правило на България.

Улесняването на България въ сключването на заемитѣ, подпомагането ѝ въ случай на нѣкой и други конфликти, въ първа линия конфликтътъ съ Гърция — това сѣ такива огромни услуги, които никога не ще откаже. Но, г. г. народни представители, грѣшка е, ако ние искаме да преувеличимъ ѝ силата, и значението на Обществото на народитѣ. Ние тая сила преувеличаваме до размѣри такива, щото

надали самото Общество на народитѣ би казало, че то съ такива способности или съ такава мисия отъ статутитѣ, които го установяватъ, е натоварено. Силата и значението на Обществото на народитѣ — това ние трѣбва да си уяснимъ за нашата политика — за голѣмо съжаление, днесъ-заднесъ е много по-малка, отколкото това би било желателно. Не трѣбва да се изпуска изъ предъ видъ, че Обществото на народитѣ въ края на краищата е една креация — чини ми се, че не ще бѣда опровергнатъ — на победителитѣ; то е една институция, поне днесъ-заднесъ, тѣхна. И въ реда на многото задачи, които има да разрешава Обществото на народитѣ, най-голѣмата му задача, по моята скромна оценка, е задачата, като креация на победителитѣ, то да може да запази огромнитѣ придобивки, каквито, вследствие на свѣтовната война, сѣ имали победителитѣ — придобивки финансови, придобивки териториални, придобивки всѣчески. Това е неговата задача. И ако не се изпуска изъ предъ видъ това обстоятелство, тогава ние ще признаемъ слабостта или грѣшката на нашата политика — да възложимъ надеждата за голѣми инициативи, които биха дошли отъ Обществото на народитѣ, за разрешаването на ония въпроси, които интересуватъ нашата страна.

Все пакъ отъ това мѣсто, все пакъ често отъ устата, отъ красноречивата, бихъ казалъ, уста на г. министра на външнитѣ работи съмъ чувалъ: „Повечко вѣра въ голѣмитѣ лозунги, които е издигнала съвременната демокрация, лозунги, които сѣ издигнали голѣмитѣ правителства, вѣра въ правда, въ човѣщина. Не виждате ли, че днесъ сѣ развиватъ знамена на които е написано: „Разоръжение на народитѣ“, „Поставяне войната извънъ законитѣ“, „Разрешаване на всички спорове чрезъ арбитражи“? Въ такова едно време, при такива едни разбирания, ще трѣбва най-после, повече търпение и повече надежда, че инициативата за подобряването на нашето тежко положение може да дойде, въ името на тази човѣщина, на тази правда, въ името на тѣзи лозунги, отъ другата страна“. Не, отъ тамъ това нѣма да дойде! Ако подъ егидата на Обществото на народитѣ, ако сѣ неговата благословия сключени конвенции отъ България съ Гърция — да не говоримъ за други, разбирамъ първата конвенция на г. Калфовъ—Политисъ, онази на г. Молловъ—Кафандарисъ — все пакъ оставатъ нѣкакви игнорирани отъ нашия контрагентъ, и то тогава, когато е заангажиранъ престижътъ и достоинството на Обществото на народитѣ, това показва, че това последното, колкото и да е голѣмо неговото значение, каквито и блѣскави перспективи предъ него да се отварятъ, днесъ-заднесъ неговата дума тежи дотолкова, доколкото тежи думата на победителя, на голѣмитѣ.

Г. г. народни представители! Полезна е една историческа справка. Тѣзи лозунги, на които ние сега възлагаме тѣй голѣми надежди, лозунги, значението на които азъ не бихъ си позволилъ да отрека, не сѣ нови. Тѣ сѣ лозунги, които иматъ една дълбока история, която може да се измѣри съ цѣли столѣтия. Ами самата идея за Обществото на народитѣ не е нова, тя не е на Уйлсона. И да не ходимъ въ дълбоки и бѣли старини; тая сѣщата идея бѣше повдигната следъ Наполеоновитѣ войни. Тогава се заговори за вѣчната лига на мира. Малко по-късно, въ края на ХІХ-то столѣтие и въ началото на ХХ-то столѣтие, по инициативата — на кого мислите? — на императорска, на царска Русия, се повдигнаха голѣмитѣ лозунги за разоръжението на голѣмитѣ народи. И каква ирония — като че-ли тѣкмо следъ взетитѣ решения по тѣзи въпроси, дойде най-голѣмата, най-кръвата и най-скупната за човѣчеството война!

Лозунгитѣ сѣ ценни. „Надъ всички тѣхъ — казва ни уважаемиятъ министъръ на финанситѣ — не забравяйте единъ, а той е следниятъ: миръ, миръ, миръ на всѣка цена. Днесъ като червена нишка презъ политиката свѣтовна минава това разбиране, това схващане, че мирътъ трѣбва да бѣде гарантиранъ на всѣка цена. И ние, българитѣ, трѣбва най-вече това да разберемъ.“ Разбирамъ го азъ, разбираме го всички, които слушаме г. министра на финанситѣ. Но азъ и тукъ бихъ желалъ да се има предъ видъ, че тоя миръ, който искатъ на всѣка цена да запазятъ днесъ и голѣмитѣ европейски демокрации, и правителствата на победителитѣ, той е римски миръ, Pax Romana, той е мирътъ на победителитѣ. Ако другитѣ лозунги могатъ да иматъ своята история съ столѣтия, то лозунгътъ „Миръ на всѣка цена“, който е издигналъ победителитѣ, има своята история, която може да се измѣри съ хилядолѣтия. Още когато римлянитѣ победиха свѣта и имаха придобивки не по-малки отъ тѣзи, които иматъ победителитѣ днесъ, тѣ бѣха, които издигнаха лозунга „Миръ, миръ“, „Миръ на всѣка цена“, който лозунгъ провизваше тѣх-

ната политика, но този миръ свѣтътъ, историята, политикътъ го познаватъ подъ името Pax Romana.

Ето защо всичкитѣ тѣзи голѣми лозунги, цената и значението на които азъ не отричамъ, не бихъ отказалъ, все пакъ не освобождаватъ българската външна политика отъ длъжността ѝ да проявява една по-голѣма инициатива отъ тая, която проявява, защото грѣшка, слабостъ нейна е да се мисли, че инициативитѣ по голѣмитѣ въпроси, които интересуватъ насъ, могатъ да дойдатъ отъ страна на победителитѣ. Ето така преценявамъ азъ другата, бихъ казалъ, голѣмата слабостъ и, ако щегъ, не на политиката на Демократическия съговоръ, а на държавната политика, тѣй както тя се разбира и отъ много наши други държавници.

Г. г. народни представители! Проблемитѣ на нашата външна политика не сѣ малко. Но нѣкои отъ тѣхъ особено занимаватъ общественото мнение. И между тѣзи проблеми особено важна е проблемата за малцинствата, която занимава мене. Ще ви познаямъ малко и съ нея. Обаче този пътъ азъ не желая да абординирамъ въпроса направо, да го атакувамъ директно и ето защо.

Презъ изминалото лѣто ние бѣхме свидетели на едни голѣми събития. Думата ми е за онѣзи убийства, които станаха въ столицата и другаде — убийства, които смутиха гражданството, убийства, които привлѣкоха върху себе си вниманието на чуждия свѣтъ. Защо? Защото, защото, споредъ моето разбиране, тия убийства не сѣ обикновенитѣ престѣпления или злодеяния, които е белязала въ миналото, бележи и днесъ, ще бележи и утре, утѣзната хроника — отбележи ги и отмине на дъгавъ релъ. Азъ нарекохъ тия убийства събития затова, защото за мене и за всички е ясно, че въ основата имъ лежи политика, че това сѣ политически убийства. Тѣ не могатъ да не заинтересуватъ всѣкого, който ще заеме тоя мѣсто на тая трибуна. Зле би изпълнилъ дългътъ си онзи, ще кажа азъ, който върху тѣхъ, върху тѣхното значение и върху опасноститѣ, които тѣ криятъ въ себе си за държавата, на ако щете и за нацията, не се спре. Тѣзи събития, тѣзи убийства се извършиха по начинъ, който смуцава, който тревожи. Тѣ сѣ оповестиха, нотифицирахъ, бихъ казалъ, по начини — на властъ, на правителство, на партии — които смуцаватъ, тревожатъ, защото ако не самитѣ престѣпления, то нотификацията за извършването на такива, засѣга престижа, суверенитета на българската държава, която претендува да има изключителното право на право-раздаване въ нашата страна.

Мене ми се чини, че се иска особено внимание и надъ онова, което става у насъ, сѣ огледъ на добри дни, на добри бѣднини за държавата, за нацията, пъкъ азъ бихъ казалъ, и за националното революционно движение — македонското революционно движение азъ наричамъ национално българско, защото то е такова.

Г. г. народни представители! Не може българската държава и българската държавна властъ, българскитѣ законъ да капитулиратъ, да абдикиратъ и да се поставятъ въ зависимо положение отъ едни движения, които сами по себе си сѣ несъмнено благородни и национално — несъмнено велики. Ето защо изводътъ, който азъ искамъ да направя тукъ, и го правя, защото чувствавамъ всичката своя отговорностъ морална — друга нѣмамъ — е, че правителството трѣбва да постави всѣкиго на неговото мѣсто.

Но когато азъ произнасямъ тѣзи голѣми и силни думи, азъ бихъ желалъ тѣ добре да бѣдатъ разбрани. А за да бѣдатъ така добре разбрани, азъ искамъ да засегна другата страна на тази голѣма проблема. Преди малко азъ казахъ, че това движение, което мене ме занимава, е едно движение, което, като революционно, има на протежението на българската история своята собствена история. Това движение има дълбоки корени въ българския народъ. То се радва — нѣщата трѣбва да бѣдатъ назовавани съ собственицитѣ имъ имена — на симпатитѣ на мнозинството на този народъ, съ разбититѣ му национални идеали.

Това сѣ факти, за които трѣбва да се държи смѣтка, когато се разрешаватъ проблеми тѣй сложни, тѣй деликатни, тѣй опасни, каквато е проблемата за националното революционно движение. И едно правителство, което и да е то — това или онова, което ще дойде утре да го замѣсти — не може да не държи смѣтка, както, отъ една страна, за факта, че е изложенъ престижътъ на държавата, засегнатъ е законътъ въ неговото значение, докоснатъ е суверенитетътъ, така и за факта, отъ друга страна, че всичкитѣ тия престѣпления се дължатъ на особенитѣ условия, въ които е поставена нацията, се дължатъ въ голѣма

степен на това, че голѣмитѣ национални проблеми не сѣ разрешени тъй, както претендува българският народъ, че тѣ трѣбваше да бждатъ решени.

Ето защо съветитѣ, които идатъ отъ много страни, че българската властъ, която днеска държи Сговорътъ, утре може да я държи другъ, ще трѣбва да се разправи съ най-брутални срѣдства и на всѣка цена, сѣмъ едни съвети, които свидетелствуватъ, че не се разбира значението на това революционно движение, за което азъ говоря. Отдѣлни, буйни революционни глави или организации още не знаменуватъ самото революционно движение — далечъ не. И ако вие може да се разправите съ самитѣ организации, съ самитѣ лица, това не значи, че вие сте разрешили проблема. Нѣщо повече. Ако при решаването на проблема по лѣтищата, по които ни съветватъ отъ тукъ и отъ тамъ да трѣгнемъ, бихме трѣгнали, азъ лично оставамъ при дълбокото убеждение, че ние не само не ще разрешимъ проблема, ние ще го усложнимъ и, може би, ще поставимъ страната предъ по-голѣми, ако щете, опасности, отъ тѣзи, предъ които ние се намираме.

Ето защо трѣбва да се разбере, че дотогава, докогато на помощъ на българската властъ, отъ когото — поздравявамъ за излишенъ пътъ — тя и да бжде представлявана, не дойдатъ онѣзи, които разбиратъ това национално движение, които разбиратъ неговитѣ искания, неговитѣ домогвания, и не направятъ всичко възможно, въ рамкитѣ на международнитѣ договори, да бжде то задоволено — тогава само съ насилия, само съ безумия, бихъ казалъ азъ, отъ гдето и да идатъ, нищо не ще се реши.

Г. г. народни представители! Думата е за националнитѣ малцинства. Вие като менъ сте чели речта, въ септемврийската сесия на Обществото на народитѣ, на министра на външнитѣ работи въ Франция, неговата блестяща, азъ бихъ казалъ, като всички негови речи, речъ; речъ, която имаше голѣми и специални пасажии, посветени на проблема за националнитѣ малцинства.

Не знамъ дали би била умѣстна тази уговорка, която искамъ тутакси да направя. Мене ми се чини, обаче, че голѣмниятъ французки държавникъ, говорейки за малцинствата, надали е ималъ предъ видъ българскитѣ малцинства или, ако ги е ималъ, то е било въ последна линия. Но нека не гадаемъ това, що той е искалъ да каже; нека се спремъ върху това, що е той казалъ. Спирайки се върху въпроса за малцинствата, свързвайки този проблемъ съ онѣзи проблеми на смутове, на борби, на мѣнотии, които създаватъ тѣзи малцинства, както за държавитѣ, гдето се намиратъ, така и за другитѣ държави, които сѣмъ заинтересувани въ съдбинитѣ на тѣзи малцинства, той е казалъ: „Трѣбва да се разбере, че въпросътъ за малцинствата — c'est un question sacré — помня добре неговитѣ думи — той е единъ свещенъ въпросъ“. По-нататкъ все въ пленума на Обществото на народитѣ французкиятъ държавникъ високо заявява: „Ще трѣбва най-после всички ние да разберемъ, че на тоя въпросъ за етническитѣ малцинства Обществото на народитѣ, ние, голѣмитѣ народи, нѣмаме право да му обрнемъ гърбъ“. И тукъ помня неговитѣ хубави думи. Той казва: „C'est un question dont nous n'avons pas le droit de nous détourner — той е единъ въпросъ на който ние нѣмаме право да обрѣщаме гърбъ, че е дошло крайно време да се занимаемъ съ него, и че Обществото на народитѣ ще има да направи това, което е възможно“.

Ако въ тоя пътъ, който сочи голѣмниятъ французки държавникъ, ще има да се гласне въпросътъ за малцинствата, азъ сѣмъ дълбоко убеденъ, че всичко онова, на което ние сме свидетели въ България, което ни наскърбява, което ни отчайва, което ни смущава, защото носи въ себе си несъмнено опасности, ще изчезне. Следователно, лѣчението на злини, като онѣзи, които азъ соча, ще дойде не само отъ полицейскитѣ участъци, то ще трѣбва да дойде отъ голѣмитѣ европейски политически канцеларии.

Все сѣмъниятъ голѣмъ французки държавникъ, обаче, предупреждава всички заинтересовани въ проблемата за малцинствата народи, че и дума не може да става, когато тоя въпросъ за малцинствата ще се решава, за нѣкакви дълбоки промѣни въ международнитѣ договори, за modifications profondes. Това не го иска поне България. А България има свой националенъ идеалъ, за България поне, въ сѣсѣднитѣ държави има българи, за други може да има само славяни. Ние не разчитаме на modifications profondes — не, ние искаме въ рамкитѣ на разбиранията на французката външна политика — азъ нѣма да цитувамъ друга

— да се подеме решението на тази задача въ рамкитѣ на възможното, да се дадатъ доказателства, че се правятъ усилия за нейното решаване. И тогава азъ мисля на всички ще отлекне, всички въ изпълнението на своя дългъ — и правителство, и Парламентъ, и народъ, и чужди канцеларии — ще бждатъ улеснени.

Г. г. народни представители! При тази постановка на въпроса за малцинствата отъ велика нация, предъ института на Обществото на народитѣ, въпросътъ за по-голѣма инициатива отъ насъ, отъ само себе си, иде, налага се. По-голѣма отъ тази инициатива, за която азъ говоря, отъ другата страна не може да дойде. Ето защо ние би трѣбвало да я подпомогнемъ, да я улеснимъ. Не съмъ азъ човѣкътъ, който би съветвалъ авантюристични дипломатически акции — да си направя коплиментъ — поне за менъ това не би могло да се помисли. Колкото и да смѣтамъ, че срѣдствата, съ които ние разполагаме, сѣмъ по-голѣми, отколкото ние ги преценяваме, все пакъ азъ мисля, че въ това направление може да се действува, трѣбва да се действува спроти нашитѣ сили. Тѣзи сили позволяватъ не само да възложимъ всичко на времето, но да подпомогнемъ и самото време въ разрешението на проблема.

Г. г. народни представители! Когато говоря за по-голѣмата инициативностъ, азъ искамъ за сѣщата нея да кажа нѣколко думи, да пожелае тя да се прояви и по ресора на г. министра на финанситѣ. Азъ ви казахъ, че голѣмитѣ въпроси, колкото и да сѣ стари, това сѣмъ въпроситѣ по ресоритѣ на споменатитѣ двама уважаеми министри.

Все въ тая голѣма, както я наричамъ азъ, речъ на г. министра на финанситѣ, казана въ защита на договора за заема, той бѣ привлѣкълъ нашето внимание, че бюджетното упражнение за изтеклата бюджетна година не има да се приключи съ единъ излишъкъ, не малъкъ за нашия бюджетъ, ако си спомняме, отъ 60 милиона лева.

Г. г. народни представители! Всичко това е много отъ радно. Но азъ вече, инцидентно, вземайки думата тукъ преди нѣколко дена по въпроса за заема, бѣхъ казалъ, че не сподѣлямъ този оптимизъмъ. И ако тукъ отъ тия маси (Сочи министерскитѣ маси) не е удобно, може би, да се подчертаятъ нѣкои факти, добре е тѣ да бждатъ изнесени отъ тая трибуна. Ние сме по-свободни да кажемъ нашата дума и да изкажемъ нашитѣ страхове.

Ония, които специално се занимаватъ съ въпроса, сѣмъ констатирани, че бюджетнитѣ упражнения за последнитѣ 7—8 години сѣмъ приключили съ дефицитъ отъ единъ милиардъ и 900 милиона лева — цифра астрономическа, бихъ казалъ, за продрания джобъ на българина и за 7-милиардния бюджетъ на България. Ако бихме разгледали нѣкои отъ редовнитѣ бюджети за тия години, ние бихме намѣрили сѣмъниятъ излишѣци, каквито намира г. министърътъ на финанситѣ за миналата, за приключената бюджетна година. Но тия излишѣци сѣмъ изядени. И когато азъ говоря за дефицитъ при сѣмъждането въпроса за общата финансова политика на кабинета, азъ имамъ предъ видъ дефицититѣ като продуктъ на редовни и извънредни бюджети и на многобройни ангажирани сѣрѣхсѣмътни кредити.

Ако, отъ друга страна, човѣкъ би се попиталъ на какво се дължатъ тия огромни дефицити, тия дефицити, които застрашаватъ нашитѣ финансии, биха могли да се намѣрятъ маса причини, за да ги обяснятъ. Но въ реда на всичкитѣ тия причини, надъ всички тия причини, по-добре, стои една — тога е задължението ни да посрѣщаме нашитѣ политически дългове по силата на договора за миръ, плюсъ по силата на всички ония спогодби, които по-късно държавата се видѣ принудена да сключи по-дѣлно съ нѣкои отъ побѣдителитѣ. И все пакъ сѣмъниятъ, когато проучватъ този въпросъ, ни казватъ, че за сѣмънитѣ 7—8 години българскиятъ фискъ е трѣбвало да намѣри — и е намѣрилъ — около 900 милиона лева, само за репарационния дългъ; ако се не лъжа, около 300 милиона лева, за да посрещне задълженията по специалната наша спогодба съ Югославия — при сключването на която, ако се не лъжа, взе участие, като делегатъ на правителството, и колегата г. Фаденхехтъ — и. т. н. Нека кажа само едно — че за обдържането на комисиитѣ, които администриратъ тия политически дългове, за тия години ние сме платили сѣмъ надъ 300 милиона лева. Поне въ последната студия на г. Сакаровъ, печатана въ „Архивъ“ на г. Джидрова, азъ чета, че ние сме похарчили надъ 2 милиарда лева за политическитѣ ни дългове. Това какво показва, г. г. народни представители? Показва, че дефицититѣ сѣмъ по-голѣнали не само икономитѣ, но сѣмъ ангажирани суми отъ

нашите бюджети, които са били необходими да бъдат изразходвани за задоволяване на най-обикновените, минималните нужди на българската държава.

(Председателското място се заема отъ подпредседателя А. Христовъ)

При този факт, взетъ така въ тия негови голѣми линии, въ които азъ тукъ вамъ ви го рисувамъ, ако ние следваме все тая политика, която сме следвали досега, може ли сериозно да става дума, че нашите финанси ще бъдатъ заздрави, че тѣ не са изложени на огромни рискове? И още повече се налага другиятъ въпросъ: при тия огромни дефицити, може ли сериозно да се говори за някаква основна, голѣма стопанска, реформена, културна дейностъ? Тия дългове спъватъ и финансовото оздравяване и икономическото възстановяване на страната. Ето заключението, което отъ само себе си се налага въ зависимостъ отъ този голѣмъ факт, който при общитѣ дебати по общата политика на правителството се изнесе тукъ отъ мене. А отъ този фактъ азъ бихъ пожелалъ да потегля заключението, че очевидно не можемъ да оставимъ на инициативата на победителя — или да оставимъ да споменаваме победителя — не можемъ да оставимъ на инициативата на Репарационната комисия разрешаването на този проблемъ. Не бива. Отъ тамъ тая инициатива нѣма да дойде. Азъ не мога да сподѣля мнението на уважаемия ни министъръ на финансите, че днесъ, когато между Германия, Англия и Франция по-специално се поставя въпросътъ за репарационните задължения на Германия, ще трѣбва да бъдемъ особено внимателни и особено търпеливи. Той казва, че решението, което ще се даде на проблема, въ който е заинтересована Германия, ще има индиректно да се отзове и върху насъ; решението, което тамъ ще се даде, ще има да подпомогне и насъ.

Г. г. народни представители! И тукъ една историческа справка е отъ значение. Ревизията на репарационните задължения се налага. Принципиално тя е призната отъ мирните договори. Кѣмъ тая ревизия България вече единтъ пътъ бѣ прибѣгнала. Думата ми е за спогодбата на кабинета на покойния Стамболийски презъ 1923 г., месецъ юний или юлий — . . .

Министър-председател А. Лячевъ: Мартъ месецъ.

А. Малиновъ (д): Да, мартъ месецъ. — . . . спогодба, която впоследствие бѣше утвърдена отъ кабинета на г. Александъръ Цанковъ. Вие знаете сѣщността на тази спогодба; нѣма защо върху нея да говоря, безполезно да ви отнемамъ времето. Но голѣмиятъ недостатъкъ на тази спогодба е този, който, споредъ менъ, нѣма спогодбата съ Германия въз основа на плана на Доусъ. Нашата спогодба не държи сметка за стопанската и финансовата мощъ на България; повече — интересно е — не държи сметка за всички онѣзи опасности, които се отварятъ за българския левъ вследствие на голѣмитѣ репарационни задължения, които ние трѣбваше да посрещнемъ паралелно съ онѣзи задължения, които се раждаха за насъ отъ всевъзможни арбитражни решения, отъ всевъзможни съглашения съ Югославия и т. н. Доколкото азъ разбирамъ плана на Доусъ, характерното за него е — планъ, който установява едни граматни платки; сега вече Германия има да плаща надъ 2 милиарда златни марки — че държи всичката сметка за стопанската и финансовата мощъ на Германия и, което е най-важно, държи сметка за евентуалната опасностъ да бѣде компрометирана, подбита стойността на златната марка. И когато напоследъкъ, въ реда на многото други причини, сѣ се убедили хората, че тѣзи плащания, които върши Германия, не съответствуватъ на нейната стопанска и финансова мощъ и а la longue застрашаватъ германската златна марка, се издигна въпросътъ за една нова ревизия на репарационния дългъ, и като резултатъ отъ тая ревизия — една нова спогодба. Дали тази ревизия ще я извършатъ безпристрастни, или не помня какъ ги наричатъ, анкетиори или заинтересовани представители на държавитѣ, не зная, но всѣки случай тѣзи, които ще има да решаватъ въпроса, ще го решатъ само за Германия. Отъ тази спогодба, ако ние възложимъ нашитѣ надежди на нея, не ще се възползуваме.

По-рано — нали говоримъ за исторически справки — все имаше място доводътъ, който азъ слушахъ заедно съ васъ да иде отъ тукъ (Сочи министерската маса), какво когато една държава ходи да дири пари, да сключва заеми, не може да повдига въпросъ за опрощаване или за отсрочване на дългове. Но следъ сключването на заема азъ не бихъ разбралъ довода: сега, понеже имаме пари,

нѣма защо да повдигаме въпросъ за намалението или за отсрочването на нашитѣ репарационни задължения. Този доводъ падна. И когато този въпросъ е изнесенъ отъ една Германия, азъ мисля, че би заслужавало той да бѣде повдигнатъ въ една форма, която въ всѣки случай по-сполучливо ще я намѣрятъ онѣзи, които управляватъ днесъ българските финанси, отколкото азъ. А — нека кажа откровенно — ако, г-да, ние мислимъ, че една ревизия на репарационните наши задължения, свързана съ стопанската и финансова мощъ на България, може да даде за насъ незадоволителни резултати, тогава — за втори пътъ вече отъ тази трибуна азъ говоря по този въпросъ — добре е да не го повдигаме тѣй, както го повдигаме настоячиво.

Отъ това, що казахъ досега, се налагатъ две заключения. Споредъ нашето разбиране нашата държавна политика въ нейния транзитъ външна политика би трѣбвало да бѣде по-дейна, по-инициативна. И нашата държавна политика въ нейния транзитъ български финанси, оздравяването на финансите, ще трѣбва да бѣде свързана съ разрешаването на нашия репарационенъ въпросъ. Не трѣбва да чакаме 1933 или 1934 г.; не трѣбва да чакаме, както казахъ въ началото на моята речъ, да извървимъ дългия еволюционенъ пътъ на този въпросъ, да стигнемъ до последния день, защото ако го стигнемъ, ще кажа азъ, този день не ще бѣде победенъ день надъ репарациите. Погрѣшно е онова разбиране, което смѣта, че тогава, когато българските финанси се влошатъ още повече, когато задълженията на фиска нарастнатъ, станатъ по-голѣми вследствие на сключванитѣ заеми, тогава щатъ не щатъ нашитѣ кредитори ще има да сложатъ за себе си задачата, какъ да се улесни българскиятъ фискъ, за да може да посрещне своитѣ задължения. Азъ мисля, че онѣзи надежди, които ние възлагаме на нашитѣ кредитори, че въ такива едни дни тежки за българските финанси тѣ ще има да се проникнатъ отъ хуманитарни чувства и въ името на голѣмитѣ лозунги, които се издигатъ днесъ за по-голѣма правда и човѣщина, ще има да влѣзатъ въ нашето положение и да ни опростятъ или най-малко отсрочатъ дълговетѣ, сѣ праздни. Не, и тогава тѣ ще намѣрятъ нови гаранции, за да осигурятъ своитѣ кредити, като ги добавятъ къмъ онѣзи гаранции, които ние сега даваме отъ заемъ на заемъ.

Г. г. народни представители! Нѣколко думи сега по въпроси, които са отъ малко по-другъ характеръ. Въ тронното слово ние четемъ единъ интересенъ пасажъ, който привлича вниманието на народното представителство веднага следъ прочитането му отъ държавния глава, пасажъ, който спира и днесъ нашето внимание. Негово Величество Царятъ подъ отговорността на своето правителство, е констатиралъ въ своето царско слово единодушието на българската оппозиция по голѣмитѣ наши държавни въпроси. Въ царското слово тѣзи въпроси не са изброени, не са названи, но азъ искамъ да мисля, азъ допушамъ, че тия въпроси са тѣкмо ония, които азъ и други ще дебатиратъ тукъ отъ тази трибуна — проблемътъ финансовъ, проблемътъ стопански, проблемътъ за издигането престижа на закона, за възстановяване суверенитета на българската властъ и най-после голѣмиятъ въпросъ за нашитѣ отношения спрямо съседитѣ ни — да оставимъ настрана голѣмитѣ народи. И голѣмъ въпросъ ще да е и въпросътъ, като какъ ще трѣбва да се нареди управлението, като на какви сили то ще трѣбва да се опре, като съ каква програма то ще трѣбва да заработи, за да може да се справи съ тѣзи въпроси, около които държавниятъ глава констатира единодушие. Въ тази констатация азъ искамъ да мисля, че е самата истина. Мене ми се чини, че българските оппозиционни партии по тѣзи въпроси, що реда тукъ, не са на различни мнения, че тѣ имъ даватъ едно и сѣщо решение.

Дали сѣ тѣ на едно и сѣщо мнение и по другия голѣмъ държавенъ въпросъ на нашата вътрешна политика досежно бѣдещата властъ, това не знаемъ. Тѣзи, които обичатъ да засегнатъ тази тема, ще има да се справятъ съ нея тукъ, отъ трибуната, и да кажатъ доколко въ тая частъ констатацията за единодушието по голѣмитѣ въпроси истина е безупрѣчна.

Но за менъ, г. г. народни представители, колкото и да е важна, колкото и да е радостна тази констатация за единодушие между българската оппозиция — радостна, защото, тя не е за нашитѣ условия и партийни нрави отъ най-обикновенитѣ, отъ най-нормалнитѣ — все пакъ азъ смѣтамъ, че не е това най-сѣщественото, най-важното. Има две нѣща по-важни. Ако по голѣмитѣ проблеми на нашата държавна политика има единодушие между оппозицион-

нитъ сили, тѣ сж способни да се движатъ една до друга само паралелно и не могатъ да отидатъ по-далечъ, за да работятъ съвмѣстно. Това едно. Второ: по въпроса, който се сложи по време на министерската криза, за която сжщо ще кажа нѣколко думи, тѣ не можаха да дойдатъ до едно обединило ги решение по тая криза. И още по-важното за менъ е следното: дали по тѣзи голѣми държавни въпроси, които ние тукъ чертаемъ, има единодушие не само между членоветъ на опозицията, но между нея и самото правителство?

Ако между насъ, които стоимъ на лѣвата страна на Парламента, и другитъ, които сж на дѣската, има единодушие по голѣмитъ проблеми, за които ние тукъ говоримъ, тогава е добре. Но изглежда, че това единодушие го нѣма не само що се касае до насъ, лѣвитъ, и дѣсницата, но — ще ми позволите, това предположение — то не сжществува и въ самитъ ваши срѣди. (Сочи болшинството)

Уважаемиятъ министъръ-председателъ не за пръвъ път, та чини ми се не и за последенъ, каза, че той е сложилъ оставката на кабинета си по две причини: първо, за да даде възможностъ на държавния глава да консултира българската опозиция, и, второ, да улесни собствената си задача — да замѣсти г. Кимонъ Георгиевъ съ г. Рашко Маджаровъ. Нашиятъ министъръ-председателъ, очевидно, има своитъ съображения тъй да обяснява, тъй да освѣтлява кризата. Но това освѣтление, което той дава, е дадено само отъ него. Ние, които бѣхме намѣкнати въ тая криза да бѣдемъ консултирани по нея, отъ една страна, и обществото, отъ друга страна, знае — това сж самитъ факти — че не сж причинитъ, посочени отъ министъръ-председателя, които сж предизвикали кризата, които сж го накарали да сложи оставката на кабинета. Но вмѣсто да цитирамъ факти, които бихъ могълъ да сторя, за да ви докажа правотата на моята мисълъ, азъ ще си служа съ хипотези, които иматъ своята логическа стойностъ. Тѣ сж следнитъ.

Въ едно свое слово държавниятъ глава бѣ казалъ на народното представителство, на неговитъ пратеници, дошли да му поднесатъ адреса въ двореца: „Моятъ дворецъ е отворенъ за всички. Когато обичате, стига да поискате, азъ съмъ готовъ да ви изслушамъ.“ Нѣмало е нужда да се улеснява държавниятъ глава въ решението на една задача, която той отдавна, преди оставката на кабинета, бѣше разрешилъ. Никой на тая покана на държавния глава не бѣ се отзовалъ; очевидно, не е чувствувалъ нужда отъ подобна една среща. Но имаше и другъ начинъ, безъ да се поднася оставката, да се турне въ контактъ държавниятъ глава съ народното представителство. Той можеше, когато обичаше, и безъ една оставка, да намѣри случаи и възможности да види представителитъ на опозицията, да размѣни мисли.

Отъ друга страна, г. г. народни представители, азъ не бихъ желалъ дори за самото правителство да дава подобно едно обяснение на оставката, каквато се даде, защото, ако въпросътъ се касае само чрезъ тая оставка да се даде възможностъ да се поговори съ тогава и онюгова, да се запълни едно министерство, ако въпросътъ се касае за недо-разумение между членоветъ на кабинета, въ такъвъ случай, очевидно, се направи една голѣма грѣшка, защото съ криза, тъй дребнава, обоснована така несериозно, е билъ заангажиранъ авторитетътъ на държавния глава, е билъ разиграванъ цѣлитъ политически свѣтъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Вие разигравахте съ реконструкция и конструкция въ пресата цѣли шестъ месеца България.

П. Анастасовъ (с. д): Не ние, а вие.

Н. Мушановъ (д): (Къмъ министъръ-председателя) И ти сложи капакъ отгоре.

С. Омарчевски (з): (Къмъ министъръ-председателя) Осемъ дена ви трѣбаха, за да разрешите кризата, и какъ я разрешихте!

А. Малиновъ (д): И понеже ние сме разигравали шестъ месеца България, г. министърътъ си е позволилъ да я разиграва поне шестъ дена.

С. Омарчевски (з): Осемъ дена.

А. Малиновъ (д): Или осемъ. Това е несериозно.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Не знамъ кое е сериозното.

А. Малиновъ (д): Г. г. народни представители! Ние знаемъ, че тази криза е била мотивирана съ разногласия принципиални между членоветъ на кабинета, досежно онѣзи голѣми въпроси на нашата държавна политика, по които въпроси държавниятъ глава е констатиралъ пълно единодушие помежду насъ, хората на опозицията. Обществено тази криза се мотивира съ необходимостта да се установятъ линиитъ на нашата вътрешна политика, които биха могли да обединятъ всички членове на кабинета. Отъ едни отъ тѣхъ се смѣташе, какво въ интереса на държавата, на нейната стабилностъ е необходимо, щото другъ единъ курсъ да бѣде усвоенъ, защото следваниятъ крие въ себе си известни опасности. Това бѣше единиятъ мотивъ. Обществено той има своето значение, той е оправданъ. И другиятъ — поради онова, което става въ нашата земя, ще трѣбва да се уяснатъ нашитъ отношения и спрямо неотговорнитъ фактори, както се изразяватъ. И ще трѣбва, въ зависимостъ отъ тоя въпросъ и редица други, да си сложимъ въпроса така: какво би могло да улесни България въ нейнитъ искрени усилия да може да създаде едни истински добри съседски отношения, и въ първа линия такива съ Югославия? Тѣй бѣше изнесенъ обществено въпросътъ.

Въ днешнитъ изявления на уважаемия г. министъръ-председателъ въ пресата той констатира, че по тия въпроси, безъ да ги назовавамъ, има пълно единодушие между него и г. министра на външнитъ работи, че разно-мислия, разногласия по голѣмитъ въпроси нѣма. Ако ги е имало поне вчера, днесъ тѣ не сжществуваатъ. Значи, по тия въпроси се е постигнало едно съгласие. То ще се е постигнало било за смѣтка на едната политика, представлявана отъ една частъ отъ правителството, било за смѣтка на другата частъ отъ сжщото това правителство. За чиято смѣтка и да е постигнато съгласие, обществено значение нѣма. Стига това споразумение върху една-единна политика върху тия голѣми въпроси да не е станало за смѣтка на държавата. Това е, което насъ ни интересува. Ако тая спогодба — уеднаквяването на политиката, вътрешна и външна — е станала за смѣтка на властта и управляющата партия, това далечъ не е безразлично за всички ни.

Споредъ моето разбиране, онѣзи въпроси, които сложи животътъ, по които не можа да се постигне единомислие между членоветъ на кабинета, сж въпроси, които изпрѣчватъ предъ насъ държавната, а не министерската криза. И ако министерската криза, съ огледъ на интереситъ на оная партия, на която кабинетътъ се опира, е разрешена, другата стои неразрешена. Решението на другата — и съ това свършвамъ — трѣбва да се помѣчимъ да го намѣримъ. Защото по голѣмитъ държавни въпроси — по които държавниятъ глава констатира, че е постигнато пълно единомислие между опозицията — това единомислие ще има само тогава своето значение, когато се отворятъ всички възможности, щото тия въпроси да бѣдатъ решени по единъ по-задоволителенъ отъ сегашния начинъ.

Това е то, което азъ по поводъ дебатитъ по отговора на тронното слово искахъ да кажа на народното представителство. (Ржкоплѣскания отъ демократитъ)

Председателствуващъ А. Христовъ: Има думата народниятъ представител г. Никола Андреевъ.

Н. Андреевъ (р): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Когато е въпросъ да излизаме при разискванията по общата политика на правителството отъ съдържанието на самото тронно слово и на неговия проекто-отговоръ, азъ ще трѣбва да констатирамъ, че тазгодишното тронно слово, както и неговата перефраза — проектоотговорътъ — не набелязватъ нѣкои голѣми обществени въпроси. Законопроектитъ, които сж включени като съдържание на бѣдещата дейностъ на Народното събрание, представляватъ известенъ стопански интересъ. Това не може да се отрече. Но тѣ не сж съ онова голѣмо обществено значение, което може да придаде съдържание, което да опредѣли и характеризира дейността на Камарата и правителството за въ бѣдеще въобще. И затова, при тази шаблонностъ, която азъ констатирамъ въ съдържанието на тронното слово, се виждамъ принуденъ, за да дамъ една характеристика на управлението, на режима въ този моментъ, не да пристѣпя къмъ разискване на ония перспективи, които ни разкрива тронното слово и проекто-

отговорът на тронното слово, а да се спра и да анализирам проявител, фактите и събитията въ нашия държавен и обществен живот през близкото минало, онова минало, което включва времето от миналата година до днес, от разискванията на правителствената политика миналата година до днешния момент, когато обсъждаме същата политика по повод отговора на тронното слово. При анализа на тия факти, на ония направления, които сж отбелязани през текущата година, ние ще можем да съзрем и да различим една или друга тенденция въ развитието и направлението на управлението въобще.

Първата характерна черта, която трѣбва да се изтъкне и която азъ намирамъ, че трѣбва да отбележа, е, че и презъ текущата година управлението на Демократическия сговоръ не прояви каквито и да било признаци за засилване, за стабилизиране своята власт, за закрепване и увеличаване влиянието и авторитета на държавната власт. Слабостта на властта, това е, по наша преценка, първата характерна черта на сегашното управление. Това се вижда отъ управлението презъ изтеклата година. Тази слабостъ на властта, тази липса на достатъченъ авторитетъ на властта, на сигурностъ и stabilitetъ на държавното управление азъ извеждамъ, между другото, отъ ония насилия, които пакъ бѣха отбелязани въ току-що произведенитѣ избори за окръжни съветници. Изборни насилия имаме и миналата година, изборни насилия имаме и сега. Явно е, следователно, че властта, че администрацията не може да бѣде спокойна при произвеждането на едни или други избори, че Демократическиятъ сговоръ, че изхождащото отъ неговата срѣда правителство не е спокойно, не е увѣрено въ своето влияние, въ своя авторитетъ предъ избирателнитѣ маси, за да предостави достатъчно свобода, предвидената свобода въ законитѣ, та да може да се прояви по единъ спокоенъ и законенъ начинъ настроението на народната маса. Станаха, както е известно на всички, маса насилия въ повечето, да не кажа въ всички изборни колегии, въ всички изборни околии. Такива насилия станаха и въ оная околия, където азъ живѣя, въ Ломската околия. Отбелязаха се такива насилия и въ други околии. Това, което стана въ Русенска околия, това, което стана въ Врачанска околия, това, което стана въ Ломска околия и другаде, най-добре говори, че властта не иска да промѣни срѣдствата и не може да се прости съ навицитѣ си да ограничава изборнитѣ свободи и права на гражданитѣ. Разбира се, не ще е умѣстно, нито ще е отъ особено значение, да се привеждатъ отдѣлни случаи и проявления на насилия, защото такива вече сж регистрирани отъ изборитѣ насамъ многократно въ всички партийни опозиционни вестници. Това, което тоже иде да потвърди, че властта не се чувствува достатъчно силна, достатъчно увѣрена на своитѣ мѣста, на позицитѣ, които е зела, може да се изведе още и отъ обстоятелството, какво насилията не се упражняватъ само по време на изборитѣ, какво не сж само изборнитѣ насилия, които съществуватъ у насъ. Напротивъ, и презъ време, когато нѣма избори, и по време, когато не сме въ изборни периоди, пакъ проявления не на единични, а повсемѣстни насилия и ограничения на свободитѣ съществуватъ. Въ това отношение типично е поведението на администрацията на централната властъ спрямо общинското самоуправление. Това, което става въ редица градски и особено въ селскитѣ общински съвети по отношение на селскитѣ опозиционни кметове, опозиционни общински съвети, много добре илюстрира мисълта, че действително правителството разчита да крепи своята властъ и да продължи своя животъ само, ако не изключително, то повече върху насилията. Това, което стана въ Староселци, Плѣвенско, това, което стана въ Ружинци, Бѣлоградчишко, това, което става въ Ломско и другаде, много добре говори, че правителството не желае да държи смѣтка за голѣмия конституционенъ принципъ на общинското самоуправление, на общинската автономия, не желае да зацѣпява конституционитѣ правдини на гражданитѣ, що се отнася особено до реденето на общинскитѣ работи и създаването на общинскитѣ управления, и затова така брутално, така непрестанно ограничава и потиска общинското самоуправление и отрича общинската автономия.

Когато се говорятъ и изтъкватъ факти въ тая посока, било за изборни насилия, било за насилия надъ общинскитѣ управления, г. министъръ-председателътъ, който е шефъ на Министерството на полицията, казва откровенно — това му прави честь, че поне е откровенъ въ тая посока — „Азъ не желая и нѣма да уволнявамъ моитѣ администратори за угодата на този или оный опозиционеръ“. Съ това той не прави нищо друго освенъ, по единъ косвенъ начинъ, съ

единъ прикритъ изразъ, да поощрява насилиитѣ, да подкрепя побойнитѣ и съ това да оправдава косвено, както казахъ, поведението на своитѣ органи. А държането на единъ конституционенъ министъръ въ една демократична страна, където принципитѣ на общинското самоуправление сж проведени и изрично подчертани въ конституцията, би трѣбвало да бѣде свършено противно.

Очевидно, г. министъръ-президентътъ счита, какво органи на полицията и администрацията, въ общностъ казано, не сж органи на държавната властъ, не сж органи на обществото, а сж, преди всичко, агенти и агитатори на управляващата партия, поставени за насилие надъ избирателитѣ, за натрапничество надъ гражданството и за закрепостяване и удължаване властта на властващата партия. Тѣмъ противно е схващането и действията на конституционнитѣ министри въ цивилизованитѣ държави, въ държавитѣ на западна Европа. § 130 на Ваймарската конституция изрично предвижда, че „чиновнитѣ сж служители на общността, но никога на партията“. У насъ министъръ-президентътъ, съ неговитѣ декларации, че не желае да уволнява провиненитѣ чиновници, а това предоставя изключително и единствено на правосѣдитѣ органи, които, между прочемъ, не могатъ да бѣдатъ напълно свободни и изчерпателни въ своята дейностъ на преследване тогава, когато провиненитѣ лица сж длъжностни лица, защото прѣчатъ на правилното съдебно дирене, на правилното следствие и полицейското дознание, очевидно, казвамъ, че, при това поведение на г. министъръ-президента, се създаватъ и прокламиратъ у насъ тѣмъ противни схващания на тая изрична повеля на новата германска конституция.

Н. Пждаревъ (д. ср): Не е логично заключението Ви.

Н. Андреевъ (р): Много е логично. Ако г. министъръ-президентътъ желаете, щото административнитѣ и полицейски органи да бѣдатъ служители на общността, пазители на законността, то трѣбваше незабавно, при всѣки случай на провинение, на престѣпление да ги отстранява отъ служба и да предостави всичката възможностъ на съдебнитѣ власти за преследване и наказание по надлеженъ редъ на тия провинени лица, а не да продължава да ги толерира, като ги държи на тѣхнитѣ постове и по такъвъ начинъ да отрича фактическата възможностъ за едно правилно, своевременно и всестранно съдебно дирене и наказание.

Н. Пждаревъ (д. ср): Право е, но за доказани провинения, а не „казани провинения“. Има разлика между „казани“ и „доказани“.

Н. Андреевъ (р): Вие много добре знаете, що значи съдебно дирене когато единъ полицейски приставъ, провиненъ, стои на властъ и отиде съ своя калѣчъ при следователя и при прокурора; и много добре знаете съ какъвъ куражъ, свобода и сигурностъ свидетелитѣ ще депозиратъ своитѣ показания за извършенитѣ престѣпления, отколкото ако той отиде тамъ безъ погони и безъ своята униформа. И ако Вие, г. Пждаревъ, отрицате това, толкова годишенъ общественитѣ и който сте добъръ познавачъ на нашитѣ закони и партийни нрави, тогава действително трѣбва да се съжالياва, че не признавате една очевидна истина.

Н. Пждаревъ (д. ср): Азъ Ви казахъ, че не Ви е логично заключението.

Н. Андреевъ (р): Разбира се, за Васъ никога нѣма да има логика въ критиката на опозиционнитѣ хора тогава, когато тази критика е неприятна за Васъ.

Н. Пждаревъ (д. ср): Не е така. Има и логична критика, има и логично заключение.

Н. Андреевъ (р): Слабостта на властта трѣбва да се съзре още и въ невъзможността да бѣде изкоренено ако не, то поне да бѣде ограничено и задушено до максимумъ разбойничеството въ нашата страна. Това разбойничество още продължава да съществува, още проявява своя животъ и съ това се спѣва не малко стопанскитѣ животъ, търговската обмѣна у насъ. Партизанското гледане на административнитѣ и полицейски служби до голѣма степенъ сж причината, за да не може акцията за изтрѣбването на разбойничеството и за неговото ограничение, най-малко, да добие едни чувствителни, едни задоволителни резултати.

Д. Жостовъ (мак): Въ Сърбия официално го организиратъ.

Н. Андреевъ (р): Тръбва да се отбележи, на второ място, като характерна особеност на управлението, която особеност се засяга през последната година, голѣмата развала, корупцията, която се насажда и срещу която не се противодействува отъ върховетъ на управлението. Не е нужно да се изреждатъ дребни факти; достатъчно е да се набележатъ два-три типични случаи на корупция, на развала, на подкупничество въ по-едри размѣри, за да се извади заключение, че действително управлението на Демократическия сговоръ отбелязва през последната година едно засилване на тая характерна особеност: развалата и корупцията, нейното ограничение и намаление. Това, което изнесе бившиятъ пещерски околийски началникъ за голѣмитъ контрабанди, които се вършатъ въ горскитъ стопанства; това, което изнесе опозиционниятъ печатъ, съ което хвърли тежка обида на мнозина депутати отъ мнозинството по поводъ гласуването на горската концесия — безспорно, сж обвинения, които идатъ да утвърдятъ констатацията, че развалата, корупцията не само че не се корени, но тя се разширява и задълбочава. Дори правителствени вестници, какъвто е в. „Слово“, отъ 1 августъ т. г., подканиха министър-президента, правителството, подканиха и бюрото на Камарата да наредятъ, да се възбуди углавно преследване, да се потърси смѣтка за обвиненията, които се лансираха въ в. „Независимостъ“ и отъ други опозиционни вестници за раздаденитъ като подкупъ милиони — 50 или 20 безразлично — за гласуването на горската концесия. Тия преследвания бѣха необходими, за да престане да се клевети, ако това е клевета и инсинуация, по отношение Народното събрание, въ лицето на отдѣлни единици отъ неговото болшинство. Но и до ден-днешенъ, въпрѣки тая покана на „Слово“, макаръ да се минаха много месеци оттогава, макаръ това да се желаше и отъ отдѣлни лица, членове на Парламента, до ден-днешенъ, казвамъ, нито правителството, нито бюрото на Камарата отъ своя страна не е предприело нищо, за да се пресуши този източникъ на клевета, ако това е клевета, за да се докаже, че това не е източникъ на корупция и на действителна проява на развала.

На трето място, мисля, трѣбва да се отбележи — ако не да се почне съ това на първо място — като характеренъ признакъ на днешното управление отъ една година време насамъ стопанското безгрижие, което правителството проявява въ своята политика. Като стопански инициативи напоследъкъ у насъ се отбелязаха само концесии. Както знаете, една отъ тѣхъ вече погребяхме, другата още не се е родила и следъ тѣхъ остава единствено инициативата за заема, чиято емисия е вече на пътъ да се извърши. Като оставямъ настрана положителнитъ и отрицателнитъ страни на тая заемна политика и на тая концесийна политика, които сж разглеждани навремето и по които и нашата група е казвала своята дума, искамъ да отбележа, че по отношение на земледѣлското производство, на земледѣлското стопанство правителството на Демократическия сговоръ е направило твърде малко или, по-право, нищо не е направило. Като изключимъ личната проповѣдь на г. министра на земледѣлието за модерно и интензивно земледѣлие, съ устроенитъ вече на много мѣста конференции, ...

С. Дръновски (з): Това не е дейностъ на единъ министъръ.

Н. Андреевъ (р): ... като изключимъ, казвамъ, тая негова лична деятелностъ, азъ не мога да съзря и въобще не може да се намѣри една системна земледѣлска политика, провеждана отъ Демократическия сговоръ. Не е достатъчно само да се доставятъ земледѣлски машини съ 15—20% отстъпка; потрѣбно е да се набави и да се даде на българския земледѣлецъ единъ леснодостъпенъ кредитъ, какъвто кредитъ именно правителството на Демократическия сговоръ досега, въ продължение на 5 години, сжщо и презъ последната година, не е могло да даде, защото може би не е могло да намѣри източници или не е имало време да ги потърси. За съжаление, и кредитътъ отъ позата Ипотекарна банка нѣма да бѣде отъ полза и значение за нашия земледѣлецъ, за нашия селски стопанинъ, защото, както знаете, ипотекарниятъ кредитъ е ограниченъ така, че никой български земледѣлецъ не може да вземе по-малко отъ 5.000 швейцарски франка, което ще

рече по-малко отъ около 130—140 хиляди лева български, а пъкъ, за да се получи този кредитъ, трѣбва да се представи за ипотекане имотъ на стойностъ около 300.000 л., на стойностъ двойно по-голѣма отъ кредита, който би се разрешилъ. Следователно, фактически българскиятъ дребенъ и сръденъ земледѣлецъ не може да се ползува и отъ ипотекарния кредитъ на новата Ипотекарна банка, а това сж пакъ едритъ земледѣлци, едроимотнитъ земледѣлски стопани, които биха могли да използватъ този кредитъ за своитъ земледѣлски стопанства.

Н. Пѣдаревъ (д. сг): Лошо ли е и тѣ да могатъ да използватъ своя кредитъ?

Н. Андреевъ (р): Не е никакъ лошо, но много по-добре и отъ много по-голѣма необходимостъ е, да се подкрепятъ малоимотното земледѣлско население, ...

Н. Пѣдаревъ (д. сг): Безспорно.

Н. Андреевъ (рад): ... което представлява грамадната частъ отъ селската маса у насъ, отколкото едритъ земледѣлци, които и безъ това не сж въ толкова затруднено положение.

Н. Пѣдаревъ (д. сг): Като нѣма многото, недейте отрича и малкото.

Н. Андреевъ (р): Когато е въпросъ да се отбележи стопанското безгрижие на правителството, и особено тукъ, по отношение грижитъ и инициативитъ, които трѣбва да се взематъ по отношение на земледѣлското производство и на земледѣлското стопанство у насъ, азъ трѣбва да отбележа още липсата на една политика за издигане и разширение на земледѣлското образование. Ние сме длъжни постоянно да повтаряме това, ние нѣма да престанемъ да подчертаваме това и тукъ и всѣкъжде затова, защото добре разбираме, че не само кредитъ и земледѣлски машини, но и земледѣлска техника, земледѣлски похвати и земледѣлски познания сж необходими на широката земледѣлска маса, за да може да се издигне тя; да рационализира, модернизира и увеличи производството си нашиятъ селянинъ. Въ тая посока сж потрѣбни по-малко агрономически факултети, по-малко богословски факултети, а повече разширяване и умножаване на низшитъ практически земледѣлски училища, повсемѣстно създаване на нагледни опитни полета, на опитни земледѣлски станции и най-накрая, повсемѣстно и постоянно ползуване на възрастното земледѣлско население отъ агрономическа помощъ, отъ агрономически съвети, отъ агрономически напѣтствия.

Не е нужно да се нареждатъ статистически данни за това, че основата на нашето народно стопанство е земледѣлското производство, което представлява 75% отъ цѣлото наше производство, че 94% отъ нашата износна търговия има за предметъ продукти на нашето земледѣлско производство, за да се подчертае и заключи, че е необходима постоянна и широка грижа, непрекъснати и системни инициативи за подобрене на земледѣлското производство у насъ. Защото много добре е известно, колко назадъ сме ние по отношение на количеството и качеството на продуктитъ, които добиваме както отъ нашето земледѣлие, така и отъ нашето скотовѣдство. Отъ статистиката се знае, че другадѣ отъ единъ декаръ се получава отъ 200 до 280 кгр. жито, а у насъ се добива сръдно едва около 80 килограма; другадѣ се получава отъ 200 до 300 кгр. царевича, когато у насъ се получава едва 100—120 кгр.; захарно цвекло другадѣ се получава отъ 3 до 4 хиляди килограма, когато у насъ добиваме едва 1.000—1.200 кгр. Давамъ тѣзи данни само по отношение на нѣколко типични земледѣлски култури. По отношение на скотовѣдството сжщо така не стоимъ добре, нито въ качествено, нито въ количествено отношение.

Министъръ Д. Христовъ: Ами въ Ломска околия?

Н. Андреевъ (р): Ломската околия тържи първо мѣсто по своето производство на царевича. Ако и тамъ бѣдемъ така зле, тогава не знамъ какво може да се очаква въ другитъ мѣста.

Министъръ Д. Христовъ: Кажете и за машинното производство тамъ.

Н. Андреев (р): Тамъ и машинното производство е развито, и въобще грижата на селяните въ Ломско къмъ земледелието е повишена.

Н. Падаревъ (д. сг): Вземате срѣднитѣ цифри за чужбина, а минималнитѣ у насъ. Така не се правятъ сравнения.

Н. Андреевъ (р): Теглото на нашия добитъкъ е два до три пѣти по-малко отъ онова на чуждия, а продуктивността на млѣко на нашата крава е съ 5 до 9 пѣти по-малка отъ продуктивността на чуждата крава.

На второ мѣсто, следъ земледѣлското производство, трѣбва да отбележа, че правителството не предприе презъ тѣкущата година нищо, което е отъ значение и интересъ за закрепването, подпомагането и издигането на занаятчийството у насъ. А занаятчийството, това е вториятъ стопански слой, това е втората професия, която заема видно мѣсто въ нашето национално производство. Занаятчиията и презъ време на робството, и въ първитѣ години следъ освобождението, и въ день днешенъ остава единъ отъ най-надежднитѣ данъкоплатци, единъ отъ най-свѣстнитѣ производители, но и единъ отъ най-отеготенитѣ данъкоплатци и производители. Вѣрно е, че въ първитѣ години следъ войната се забеляза единъ подеъмъ, единъ напредѣкъ въ занаятчийското производство, но тѣкмо този подеъмъ, неговѣренъ съ статистически данни, дойде да усили въ послѣдствие тегстата, ижката и загубата, която търпи днесъ нашиятъ занаятчиия. За нашия занаятчиия не е достатъчно само да има той достатъченъ кредитъ, който да добива, било отъ кооперациитѣ, било отъ популярнитѣ банки, било отъ Централната кооперативна банка; потребни сѣ още ръководство, напѣтствие и контролъ въ изразходването и използването на този кредитъ и въ упражнението на занаятчиията. А заедно съ това, трѣбва да се констатира, че законътъ за организиране и подпомагане на занаятчиията, който се очакваше твърде много навремето, стои като-челъ забравенъ, той не е още приложенъ. Длъжността е на г. министъра на търговията и на правителството въобще, въ своитѣ грижи по отношение на народния поминѣкъ, на занаятчийското производство въ случая, да заработи за приложението на този законъ, за организиране и подпомагане на занаятчиия у насъ. Въ тая посока, за създаване и приложение на една занаятчийска политика, ще трѣбва да се потърси съдействието и сътрудничеството на единъ голѣмъ институтъ, какъвто съществува у насъ — Българската централна кооперативна банка. Тя би могла да бѣде наистина единъ мощенъ лостъ за провеждането и осъществяването на редица мѣроприятия, които ще иматъ за целъ да подкрепятъ, да издигнатъ, да модернизиратъ и да рационализиратъ въобще занаятчийското производство.

Като резултатъ на тая недостатъчна стопанска грижа отъ страна на управлението или, по-право, на това стопанско безгрижие на правителството, ние имаме една голѣма безработица у насъ, една безработица, която особено есенно време, съ прибирането на земледѣлската реколта, се много засилва. И действително, безработицата има огромни размѣри, макаръ да нѣмаме и досега статистика за нейнитѣ размѣри. Но тя се чувствува, тя се наблюдава, тя се усѣща отъ всички срѣди, а най-добре я чувствуватъ и разбиратъ работническитѣ слоеве, работното население у насъ.

Тая стопанска политика на безгрижие, на недостатъчни грижи за занаятчийското и за земледѣлското производства, които сѣ главнитѣ отрасли на нашия народенъ поминѣкъ, има за резултатъ удѣлжаването, правенето вече да бѣде хроническа стопанската криза, която съществува отъ редъ години въ нашата страна. Тая стопанска криза най-добре се изразява или най-добре може да се почувствува и да се види и отъ нашия търговски балансъ. За изтеклитѣ вече 9 месеци ние имаме вносъ 5,200 милиона лева, а износъ едва 4,600 милиона лева, т. е. имаме единъ пасивенъ търговски балансъ съ около 650 милиона лева. Каквото и да бѣде влиянието и значението на землетресението, за да се дообясни този резултатъ на нашия търговски балансъ — неговата пасивностъ — землетресението не може да се вземе като една значителна проява, като събитие, което е породило тая пасивностъ. Липсата на стопанска инициатива, на стопански грижи и мѣроприятия, липсата на кредитъ за земледѣлчиия и занаятчиия сѣ главнитѣ причини, главнитѣ фактори, които създаватъ тая пасивностъ и които прѣвѣчатъ за засилването на нашето производство и за усилването на износа.

Скъпотията сѣщо така е добъръ показалецъ за размѣра на стопанската криза, която ние преживяваме. И наистина, само за една година време, отъ м. септемврий миналата година до м. септемврий тая година, ние виждаме, че индексътъ на скъпотията у насъ се е покачилъ съ 75 пункта. И когато имаме такава криза въ народното стопанство, въ народния поминѣкъ, когато имаме такава безработица, когато имаме такава скъпотия, тѣкмо тогава правителството на Демократическия сговоръ намѣри за целесъобразно, намѣри за удобно, намѣри за необходимо да увеличи митата у насъ. Да се увеличаватъ автоматически държавнитѣ приходи е много лесно, но то е сѣщевременно и много опасно, казватъ бележити учени. Така е било и у насъ всѣкога, когато се е постѣпвало по този начинъ. Правителството, обаче, намѣри за единствена отдумка по този въпросъ да каже, че то е увеличило митата, но само на продукти, които не сѣ отъ първа необходимостъ. А даннитѣ, които ще приведа, ще дойдатъ да потвърдятъ тѣкмо противното — че увеличението на митата става безразборно, не само на продукти, които не сѣ отъ първа необходимостъ, но и на такива, които сѣ отъ първа необходимостъ за живота на широкитѣ народни маси.

Примѣри: митото на гвоздеитѣ преди увеличението бѣше 450 л. на 100 кг., а сега е 625 л.; митото на желѣзото по-рано бѣше 72 л., сега е 100 л.; митото на сѣхтина по-рано бѣше 900 л., сега е 1,225 л.; митото на вълненитѣ платове по-рано бѣше до 250 гр. въ метъръ 32,600 л., а сега е 45,000 л.; а надъ 500 гр. въ метъръ по-рано бѣше 19,800 л., а сега е 27,500 л.; митото на канапа и вѣжетата по-рано бѣше 3,600 л., а сега е 5,000 л. Това сѣ несъмнено продукти, които сѣ нуждни на широкитѣ народни маси за поддържането на тѣхния имотъ, за храна, облѣкло и жилища.

Искамъ на четвърто мѣсто да отбележа друга една характерна особеностъ на управлението на Демократическия сговоръ, която е свойствена не само на последната година, но и на всички предхождащи години презъ времето на неговия режимъ — това е разточителството, това сѣ колосалнитѣ заплати, това е консомативниятъ бюджетъ, който се практикува отъ Демократическия сговоръ. Даннитѣ, които се дадоха на финансовия комитетъ при Обществото на народитѣ за заплатитѣ и добавъчното възнаграждение на държавнитѣ служители у насъ за 1926/1927 г., гласѣха, че ние даваме 2,800,000,000 л., т. е. половината отъ разходния бюджетъ, за заплати и добавъчно възнаграждение. Презъ 1926/1927 г. ние имаме 109,848 държавни служители, а презъ 1927/1928 г. — 109,122 държавни служители, сир., имаме едно намаление за една година само отъ 700 души. Тогава, когато всички знаемъ, тогава, когато всички на даваме повикъ за съкращение на държавнитѣ служители за економии и съ огледъ на рационализиранието на службитѣ, на реорганизирането на тия служби, съ огледъ, най-после, да задоволимъ и външни желания, желания на наши кредитори, които, между другитѣ условия за отпускането на заема, поставятъ и това условие, да съкратимъ нашитѣ държавни служители съ около 10,000 души. И макаръ този въпросъ да е поставенъ и разискванъ въ бюджетарната комисия, г. министърътъ на финанситѣ не е могълъ да намѣри за миналата година време за съкращение, като е съкратилъ държавнитѣ служители само съ 700 души. Очевидно, това е съвсемъ недостатъчно, очевидно, това не е никакво изпълнение на поетъ ангажментъ предъ общественото мнение вътре и предъ чуждия свѣтъ за едно реорганизиране на службитѣ, за едно съкращаване на чиновническия парсоналъ, за едно намаление и ограничение по такъвъ начинъ на разходното перо за заплати и добавъчно възнаграждение на държавнитѣ ни служители.

Но това, което фрапира, това, което вече почва да смущава и да дразни твърде много общественото мнение у насъ, то е колосалниятъ размѣръ на нѣкои заплати на нѣкои висши държавни чиновници. Тия дни прочетохме въ едно отъ нашитѣ списания, че английскиятъ министъръ-президентъ не получава повече отъ 350,000 л. български пари годишна заплата, тогава когато българскиятъ министъръ-президентъ — безъ да искамъ да привеждамъ за примѣръ министерскитѣ заплати — получава 500,000 л. годишна заплата, безъ депутатскитѣ дневни. Това само за примѣръ, какъ се третираатъ служителитѣ на политиката, висшитѣ държавни служители, представителитѣ на държавата, министритѣ въ чужбина, и какъ ние третираме нашитѣ министри, какъ ние плащаме съ 150,000 л. повече на

министър-президента, отколкото плаща на своя президент богата, могъща и велика Англия.

Министър Д. Христов: Това е смъшно.

Н. Андреев (р): Това го четохме въ предпоследния брой на списанието „Звено“.

Г. Т. Данаилов (д. сг): Едно трѣбва да помнете — че заплатитѣ въ Англия сѣ много по-големи, отколкото ги представляватъ въ нашитѣ списания. Тамъ чиновницѣтъ получаватъ много стотинки, които въ бюджета ги нѣма. Вие може да намирате, че нашитѣ заплати сѣ големи, азъ нѣмамъ нищо противъ, но казвамъ, че тъй, както се прави сравнението, е една грѣшка.

Н. Андреев (р): Това, което обаче не може да се отрече и което смущава всички, това е между другото . . .

А. Малинов (д): Азъ не гарантирамъ, г. Андреев, но мене ми се чини, че английскиятъ министъръ получава около 4 хиляди английски лири.

Г. Т. Данаилов (д. сг): Да, ама има много представители. Напримѣръ, единъ поддиректоръ на английска банка получава 7 хиляди английски лири.

А. Малинов (д): Г. Данаилов! Не ме разбрахте. И 4 хиляди лири сѣ много. Но казвамъ, не гарантирамъ за цифрата, така ми е останало въ ума.

Н. Андреев (р): Не е нужно, обаче, да прибѣгваме до сравнения . . .

Н. Пждарев (д. сг): Въ всѣки случай единъ английски министъръ има обезвѣденъ палата си, има обезвѣдено всичко онова, което може да го представлява като министъръ, когато нашитѣ министри отъ тия заплати трѣбва да се хранятъ, да се обличатъ, да се представляватъ и т. н.

Н. Андреев (р): Не е нужно да прибѣгваме до сравнение съ чужбина, за да намѣримъ нашия масштабъ. Да вземемъ други случаи за заплати въ нашата страна, каквито е случаятъ съ заплатитѣ на управителното тѣло на нашата Народна банка. Тамъ наистина заплатитѣ сѣ крѣзовски, тѣ наистина сѣ колосални. Тамъ нѣма никаква мѣрка, никакъвъ масштабъ и никакво обществено оправдание за голѣмитѣ суми, които тѣ получаватъ. Това, което изнесе въ своята брошура бившиятъ администраторъ на Народната банка, г. Чолаковъ, което не можа да се отрече съ възраженията и извѣртията, бихъ казалъ, които дадоха хората на управлението на банката, е действително достатъчно, за да ни убеди, че у насъ се следва една политика на разсточителство, което дразни широкитѣ народни маси, което прѣчи на пестеливостта, което пречатъва за намалението на дефицититѣ въ нашия бюджетъ.

Министър Д. Христов: Широкитѣ народни маси трѣбва да се научатъ да работятъ, а не да се дразнятъ.

Н. Андреев (р): Добре правите, г. министри на земледѣлието, като учите народнитѣ маси да работятъ, но добре е също така да имъ дадете и примѣръ за пестеливостъ на държавнитѣ сѣдства, които да се използватъ за засилване на народното стопанство.

Министър Д. Христов: Махнете това!

Н. Андреев (р): Какъ ще го махнемъ? То значи да си затваряме очитѣ предъ него. Именно това не трѣбва да правимъ, което ме съветвате, да не го казваме, а трѣбва изрично да го кажемъ и всички да взематъ бележка отъ него. Въ тази брошура се изтъква, че за 1925 г. управителтъ на банката е получилъ 1.600.000 л., двамата подуправители сѣ получили по 800.000 л. и четиримата директори сѣ получили по 676.518 л., а за 1927 г. управителтъ билъ получилъ 1.000.000 л. заплата, добавъчно възнаграждение, представителни, комисиони, тантиеми и т. н., двамата подуправители по 750.000 л., а четиримата директори по 540.000 л., т. е. около 2.500—3.000 л. дневна заплата, тогава, когато не се намиратъ сѣдства или възможность да се увеличатъ инвалиднитѣ пенсии въ нашата страна. Ние всички бѣхме свидетели какъ въ конгреса на

инвалидитѣ тази година се вдигнаха голѣми роптания, голѣми протести срещу това, че правителството, държавниятъ бюджетъ не хае, че не е отзивчивъ къмъ тѣхнитѣ нужди, че не имъ дава крайно необходимитѣ, насъщни сѣдства, за да преживяватъ. И наистина, единъ крѣгълъ сиракъ у насъ получава пенсия 6 л. дневно; една вдовица съ 3 и повече деца получава 12 л. дневно; баща и майка, изгубили своя синъ, получаватъ по 5 л. дневно; инвалидъ безъ рѣжа получава 12 л. дневно и инвалидъ безъ кракъ — 9 л. дневно. Когато съпоставите тия жалки, тия оскѣдни, тия микроскопически цифри съ грамаднитѣ, колосалнитѣ суми, които получаватъ нѣкои отъ чиновницѣтъ въ българскитѣ държавни учреждения, каквато е и Народната банка, макаръ и съ автономно управление, и заплатитѣ на чиновницѣтъ на мината „Перникъ“ и други подобни, тогава, наистина, да имате каквото щете убеждение, да бждете отъ каквото и да е произхождение, да желаете да не слушате гласа на вашата съвестъ и тулението на вашето сърдце, не ще може да не признаете, че неправдата е грамадна и че протеститѣ на инвалидитѣ и на онѣзи, които сѣ поставени въ немилостъ и материална оскѣдница, сѣ крайно оправдателни. Тогава, когато тукъ става дума и за инвалидитѣ, трѣбва да се каже, че не за награда, не за възнаграждение на това, сѣ дали своето здраве и своята кръвъ за родината, тѣ трѣбва да бждатъ по добре платени, обезвѣдени и третираны отъ държавата, а само за едно по-добро възпитание на младежта, за истинско патриотично възпитание на бждешето гражданство въ тази страна трѣбва да се направи това.

С. Дръновски (з): Въ Дирекцията за бѣжанцитѣ освенъ грамаднитѣ заплати, които получаватъ, си получаватъ и пенсийтѣ на общо основание.

Н. Андреев (р): То се знае, че не само въ Дирекцията на бѣжанцитѣ, не само въ Дирекцията за т. з. с сѣ поставени стари пенсионери, съ голѣми пенсии, които сѣ и голѣми надничари, но и въ маса други ведомства има пенсионери, които между другото получаватъ и надничарски заплати. Ето, този пътъ ако се следва, ние нѣма да туримъ ограничение, нѣма да започнемъ една политика на пестеливостъ и ограничение на разсточителството, а на противъ — на поощрение на това разсточителство.

Другъ единъ голѣмъ фактъ дойде да характеризира, дойде да допринесе за политическата характеристика на днешния кабинетъ — министерската криза, която бѣше откритъ презъ септемврий и която, както ви е известно, се за върши по начинъ точно както нашата народна поговорка казва: облъкълъ се Илия, погледналъ се — пакъ въ тия.

Министър-председател А. Лячев: Все си е така! (Смѣхъ)

Н. Андреев (р): Защо стана тази криза? Обясниха и отдѣлни лица, обясниха и министри, излъзоха и официални комуникета, направиха се декларации, писаха статии официозитѣ, и въ края на краищата се разбра и несъмнено се установи, че съществували голѣми разногласия между членоветѣ на кабинета, разногласия отъ вътрешно естество, разногласия и отъ външно естество, по въпроситѣ на външната политика. А щцото това правителство писа въ тронното слово и накара държавния глава да го прочете — защото това, което четете държавниятъ глава, е актъ на правителството, така е навсѣкѣжде, така е и у насъ — че по голѣмитѣ национални въпроси съществува пълно единодушие между партиятѣ и политическитѣ дейтели въ нашата страна. Интересно е да се запита който и да е членъ отъ сегашния кабинетъ, понеже той е същиятъ, който бѣше и по-рано: съществува ли такова единодушие по голѣмитѣ национални въпроси въ самата негова сѣрѣда? Безспорно, не съществува.

Ако съществуваше, тази криза нѣмаше да избухне. Ако бѣха малки разногласия, тя нѣмаше тъй остърено да се развие, така шумно да се демонстрира и така жалко на края да се разреши. И прави бѣха бележитѣ, питанията и съмненията на г. Малиновъ, дали най-после сѣ се уеднаквили възгледитѣ на членоветѣ на кабинета, щомъ като сѣ се явили тукъ пакъ въ сѣщия съставъ. И за него, и за менъ, и за когото и да било, съществува, безъ съмнение, едно единствено съзнание, едно единствено решение на тоя въпросъ, че всрѣдъ членоветѣ на кабинета, както по вътрешнитѣ политически въпроси отъ голѣмо или малко естество, дори и по въпроси на чиста администрация, така и по въпроситѣ на външната политика, не съществува единодушие, но намѣриха за потребно да при-

криятъ, да замаскиратъ всичко това, за да се хвърли едно по-дебело було на забравата и на опрощение на станалото, на разигралата се комедия, да кажатъ, че по голѣмитѣ въпроси съществува пълно единодушие въ срѣдата на българскитѣ партии, следователно, преди всичко, съществува такова единодушие и въ срѣдата на правителственитѣ партии — въ самото правителство.

Мене малко ме интересуватъ въ случая тия разногласия. Тѣ сѣ отъ значение, безспорно, на тѣхъ, обаче, азъ нѣмамъ за целъ засега да се спирамъ. Азъ искамъ да се спра на другъ единъ въпросъ, искамъ да оставя настрана всички котерийни подбуди или сериозни разногласия, които създадоха и продължиха министерската криза, и която така нескоропосано, въ края на краищата, неочаквано я разрешиха. Искамъ да се спра на въпроса за поведението на конституционния арбитъръ, какъ той процедираше въ случая, какъ държавниятъ глава действуваше, когато искаше да се посъветва и се съветва съ представителитѣ на политическитѣ партии въ България, които сѣ авторитетнитѣ изразители и представители на общественото мнение въ нашата страна; доколко той застана на една неутрална база и доколко той действуваше съобразно обективнитѣ данни и условия на момента. Излъзоха много статии, казаха се много интервюта, че държавниятъ глава суверенно, по свое разбиране, назначава министритѣ, защото така гласѣли чл. 150, 152 и 153 отъ конституцията. Това е така, но всѣки знае, че задъ това писано формално съдържание на тѣзи конституционни текстове, стои една богата, изобилна конституционна и парламентарна практика, както у чужбина, така и у насъ. Има конституционни парламентарни традиции и порядки, които сѣ наслоили и друго едно неписано конституционно право, което е по-силно отъ конституционнитѣ текстове. Но азъ твърдя, че и конституционнитѣ текстове не могатъ да се разбиратъ така, както се цитиратъ шаблонно, че дори самитѣ тѣ, въ своето буквално съдържание, гласятъ друго, че министритѣ не могатъ да бѣдатъ лица, които нѣматъ правомощия да разполагатъ съ довѣрието на Парламента. Тогава, какво трѣбваше да извърши държавниятъ глава следъ разискванията и при съвещанията, които станяха между него и представителитѣ на партиитѣ? Партизанитѣ на дневното управление ще отговорятъ: да повѣри властта на най-силната парламентарна група. Това можеше да бѣде така, ако това парламентарно мнозинство не бѣше продуктъ на едни нечувани изборни насилия, ако то бѣше резултатъ на свободното проявление на народната воля, и на второ мѣсто, ако това парламентарно мнозинство бѣше единодушно, ако имаше сцепление въ своята срѣда, ако нѣмаше онова голѣмо разногласие, ако не съществуваше онова голѣмо раздвоение, което съществува въ неговитѣ срѣди. Само тогава единъ конституционенъ държавенъ глава можеше да застане на базата на формалното мнозинство въ Парламента и да повѣри властта на най-силната парламентарна група. Ако тая парламентарна група е изразъ на суверенната, свободна воля, на народа, а не на полицейски тероръ, една парламентарна група, която въ своята срѣда нѣма единомислие по голѣмитѣ въпроси на вътрешното и външно управление, която е разномислеща и разединена, една парламентарна група, племената на която действуватъ изъ засада едно срещу друго — такова едно парламентарно мнозинство, полицейско и разномисляеще, не може да бѣде база, на която да се ослони държавниятъ глава и да каже: „По силата на конституцията кабинетътъ трѣбва да има довѣрието на парламентарното мнозинство, затова трѣбва да остане същиятъ, като се попълни само вакантното мѣсто“. Напредничавитѣ течения въ една конституционна страна сѣ длъжни да изтъкнатъ опасноститѣ отъ проявлението на новъ личенъ режимъ, на личнитѣ субективни преценки, на личното усмотрение, какъвто случай нашиятъ държавенъ глава отбеляза. Всички представители на опозиционнитѣ партии въ своитѣ мнения, сѣ едни или други малки нюанси, малки разлики, сѣ подчертали необходимостта отъ смѣната на дневната властъ и създаването на една нова властъ отъ партиитѣ на легалността, на демократическитѣ тежнениа въ нашата страна, отъ опозиционнитѣ срѣди. Тогава, когато се пренебрегва това единодушно, безъ предварително споразумение и спонтанно изразено мнение и схващане на голѣмитѣ представители на опозиционнитѣ партии у насъ, които, безспорно, задъ своя гърбъ иматъ грамадно мнозинство отъ избирателния корпусъ, не съмнено е, че държавниятъ глава не е проявилъ нужната обективностъ, че не е зацѣлъ общественото мнение въ страната и че при разрешението на министерската криза

не е действувалъ нито съобразно духа и буквата на нашата конституция, нито съобразно общественото настроение, а е действувалъ субективно, действувалъ е по свое лично разбиране, проявилъ е личенъ режимъ. (Възражения отъ сговориститѣ) Партиитѣ на демокрацията у насъ иматъ длъжностъ да изтъкватъ тия проявления, да отбиватъ тѣзи, макаръ начални, проявления на личния режимъ и да работятъ за едно истинско парламентарно управление, за неговото стабилизиране и издигане, а не да притворничатъ предъ носителя на личния режимъ.

Като считамъ, че съ тия нѣколко въпроси, които засегнахъ, се прави една достатъчна характеристика на вътрешното управление, на вътрешната политика на кабинета, азъ ще искамъ да набележа съ нѣколко думи и външната политика на кабинета.

Всѣки пътъ, когато стане нужда да се говори за външна политика, нашитѣ официози отбелязватъ, че у насъ, въ общественото мнение, въ българскитѣ опозиционни партии не съществуватъ различия по голѣмитѣ линии на нашата външна политика, че въ външната политика българскитѣ политически партии, особено ония, които заематъ центъра, сѣ единомислящи съ управляващата партия, съ Демократическия сговоръ. Всички тия партии, подчертаватъ официозитѣ, държатъ за едно мирно и лоялно изпълнение на договоритѣ за миръ, за една мирна и лоялна външна политика. Оттукъ, обаче, почватъ различията. Дотукъ това е вѣрно, но оттукъ-нататъкъ различия съществуватъ и тѣ не сѣ малки. Шо значи мирна и лоялна политика? Както отбелязва уважаемиятъ г. Малиновъ, това не значи да предоставимъ всичко на чужденцитѣ, на чуждитѣ фактори, на международнитѣ организации и да изоставимъ всѣка инициатива или да предоставимъ инициативата на чужденцитѣ, на победителитѣ.

С. Савовъ (д. ст.): Кажете нѣщо ново!

Н. Андреевъ (р): Да се води мирна политика, това значи, както отбеляза и въ една добра статия, писана въ сп. „Отецъ Паисий“ г. Велчо Велчевъ, старъ журналистъ, партизанинъ на Демократическия сговоръ, това значи, да се използватъ всички мирни срѣдства, които могатъ да се намѣрятъ и които съществуватъ. Тукъ има мѣсто, прочее, да се разисква въпросътъ за тактъ, за отстранение на прѣчки, за избиране момента, за действие и т. н. Тукъ по тия именно въпроси, които, макаръ и втори по своя редъ, но съществени за единъ или другъ резултатъ на външната политика, съществува безъ съмнение една голѣма разлика между всички партии на опозицията, отъ една страна, и управляващата, отъ друга. Мирна и лоялна политика не значи бездействие. Лоялното изпълнение на мирнитѣ договори не значи безнадеждностъ, не значи мълчаливо отказване отъ клаузитѣ, които ползватъ нашата страна или нашата националностъ. По схващанията и заключенията, които могатъ да се извадятъ отъ действията и постѣпкитѣ на управляващата партия, на правителството, излиза, че мирна политика и лоялно изпълнение на договоритѣ значи чисто и просто отказване отъ каквато и да е инициатива. Така погледнато, ние имаме рѣзъ задачи да осъществяваме, съобразно текста на мирнитѣ договори, безъ да възставаме срещу тѣхъ, безъ да отиваме срещу тѣхъ, като използваме само мирнитѣ срѣдства, които една политика на инициативи и на активностъ може да ни даде.

Чл. 48 отъ мирния договоръ гласи, че България има право на изходъ на Бѣлото море. Това, обаче, и до днѣшнѣтъ не е станало, и ние чуваме какъ единъ отъ представителитѣ на балканската политика г. Венизелосъ, въ едно интервю предъ вестникъ „Политика“ въ края на септември въ Бѣлградъ да заявява: „Българитѣ трѣбва да се откажатъ окончателно отъ излазъ на Бѣло-море при Деде-Агачъ, единъ самостоятеленъ излазъ, и да се задоволятъ, да предпочетатъ единъ излазъ на Солунското пристанище“. Отъ българска страна нито оторизирани лица, нито официози, нито които и да били не възразиха на тая покана и на това ново проявление на незначитане, на пренебрежение на мирнитѣ договори по отношение на излаза ни на Бѣло-море, така демонстративно изразено отъ представителя на гръцката политика г. Венизелосъ.

Тукъ стои и голѣмиятъ въпросъ за облекчение на нашитѣ репарационни тежести. И по чл. 19 отъ устава на Обществото на народитѣ, и по чл. 122 отъ Ньойския договоръ, българското правителство е длъжно да тропе, да моли, да настоява методично, настойчиво, подкрепено съ данни, предъ Репарационната комисия за намаление, за

облекчение на репарационните ни тежести. Обаче за това както заявиха многократно и г. Ляпчев и г. Буров, не било дошло времето. Трѣбвало да се чака и да се чака може би до крайния момент, когато ще станат непоносими репарационните плащания — до 1933, 1934 г. — за да нададем тогава голѣмъ викъ и за да направимъ отпоръ срещу тѣзи репарационни тежести. А между това голѣмитѣ държави, каквато е Германия, която е една отъ най-голѣмитѣ виновници за войната и за разрушенията и загубитѣ на победителитѣ презъ тая война, можа да наложи една нова конференция въ Женева презъ септемврий, едно събиране на представители на Франция, Англия, Италия, Белгия и Япония, която да обсъди въпроса за ревизия на Доусовия планъ и за изпразване на Рейнската областъ. Искане се ревизия за онзи Доусовъ планъ, който, както забеляза г. Малиновъ, за хиляденъ пътъ, предвижда изплащане на репарациитѣ отъ излишѣка на германското народно стопанство, а не отъ дефицититѣ, отъ недоимѣнитѣ, отъ недождането и отъ недообличането ни, така както се плащатъ нашитѣ репарации отъ българското производство, чрезъ българския бюджетъ. Имаме вече нѣколкократно ревизии на германскитѣ репарации. Първоначално тѣ бѣха 180 милиарда златни марки, следъ това станаха 132 милиарда; сега генералниятъ комисаръ Паркеръ Жилбертъ предлага — това е едно отъ неговитѣ предложения за намаление на германскитѣ репарации — да се намалятъ тѣ на 35 милиарда златни марки, като 16 милиарда се дадатъ за погашение на съюзнишкитѣ дългове на Франция и Англия къмъ Америка, а останалитѣ 19 милиарда за обезщетение на Франция и Белгия, за възстановяване тѣхнитѣ разорени области. Презъ туй време ние гледаме само да склучимъ единъ заемъ на твърде тежки финансови условия, единъ заемъ, който отнема нашата финансова и бюджетна независимостъ. Вѣроятно, сега пъкъ ще кажемъ: „Понеже сега имаме пари, неудобно ще бѣде да повдигаме въпроса за репарациитѣ“. А порано казваха, че ще бѣде неполитично да искаме намаление или отсрочване на репарациитѣ, понеже ще се представимъ като некредитоспособни дължници и нѣма да ни дадатъ заемъ. Ето, на тази политика на мълчаливо отричане нашитѣ правз, които имаме по мирнитѣ договори, трѣбва да се тури край. Трѣбва да се предприематъ и повдигатъ всѣкога, когато условията позволяватъ, енергични и системни постѣпки, както за изхода на Бѣло море, така и за облекчение на репарационнитѣ плащания, които трѣбва да ни се направятъ, защото тѣзи трохи, които ни се подхвърлятъ съ отлагането на една или друга репарационна рата, не сѣ нищо друго освенъ залъгалки, прашинки, които се даватъ на изтощения нашъ държавенъ организъмъ, който не могатъ да го възстановятъ, а само прѣчатъ за неговото одухотворение, за неговото съзвемане.

Голѣмъ въпросъ на нашата външна политика, наредъ съ въпроса за репарациитѣ, е въпросътъ за правата на българскитѣ малцинства. И по естествено право, и по силата на природния инстинктъ, и по международното право, и по Ньойския договоръ за миръ, ние имаме право да педираме защитата и покровителството на българскитѣ национални малцинства. Тази пледоария, обаче, досега, трѣбва да кажемъ, не е правена. Загата се, че правителството предприело, че правителството било направило нѣкакви постѣпки за защита на българскитѣ малцинства въ чуждитѣ държави, но какви сѣ тѣ, въ каква посока сѣ били, това не е известно. Следователно, ние си оставаме предъ стария фактъ, че липсва каквато и да било инициатива за защита и покровителство на българскитѣ малцинства. А една инициатива, една активностъ въ тази посока нѣма да бѣде политика на размирие, нѣма да бѣде политика на пренебрежение къмъ мирнитѣ договори, а ще бѣде именно политика на изпълнение на онѣзи клаузи отъ мирния договоръ, които отчасти благоприятствуватъ българската националностъ и сѣ въ тежестъ на държавитѣ победителки.

Това, което преживѣватъ българитѣ въ Добруджа, тоя режимъ на който тѣ сѣ подложени въ последнитѣ години, не е нищо друго освенъ единъ режимъ на тежко робство, на ужасно робство. Всички онѣзи български селяни, български земледѣлци, които сѣ имали по 200—300 декари земя, благодарение на това, че на нѣколко пѣти, отъ 14 години досега бѣха експроприирани отъ държавата, сѣ останали съ не повече отъ 30—50 декари земя. Това, което не става никѣде другаде, това става въ Добруджа: отнема се и плодътъ на българския земле-

дѣлецъ, изгонватъ се женитѣ и децата отъ къщитѣ и колибитѣ, за да се настанятъ пришълци бѣжанци отъ ромънския народностъ. Изтъкна се и въ нашия печатъ и въ чуждия печатъ, че българското население въ Добруджа е подложено на една ангария, която не познава граница; на единъ декаръ се пада отъ 500 до 1500 работна ангария. Вследствие на този непоносимъ режимъ, вследствие на тази безогледна експроприация и на туй подтисничество на българщината ние виждаме какъ българската националностъ тамъ се разрежда и българитѣ масово прииждатъ у насъ, въ България, увеличаватъ се върволицитѣ бѣжанци. Изнесе се напоследѣкъ, че само за 15 дни въ Силестренската префектура сѣ подадени 820 заявления за изселване въ България. Това какво показва? — Че режимътъ на робството е нетърпимъ тамъ, че е стигналъ до ужасни размѣри и затуй предпочитатъ да зарѣжатъ и имотъ, и плодъ, и всичко, и да потърсятъ спасение, спокойствие и миръ въ свободнитѣ предѣли на българското племе, въ територията на българската държава.

А това, косто става въ Македония? За това пакъ ние сме виновни, пакъ българското правителство е виновно, пакъ българскитѣ политически сръди трѣбвало да отговарятъ. Тамъ нѣмаме нито български черкви; нито български училища. Тамъ имаме нескончаеми съдебни процеси, тамъ има множество присѣди, тамъ има нескончаеми убийства, каквито сѣ убийствата на всички онѣзи именити българи, които загинаха презъ последнитѣ години особено. И на това население голѣмитѣ държави победителки отричатъ правото и възможността да се бори и реагира, отрича се правото на македонската организация да поддържа едно революционно движение и да си служи съ революционни акции, тогава когато на мирния, на културния хърватски народъ — какъвто е безспорно той — не се отрича правото да се бори. Хърватитѣ днесъ иматъ и училища и черкови, и университети, иматъ и висши държавни чиновници въ държавната иерархия и, все пакъ, върѣдъ хърватския народъ, не само въ лицето на двамата покойници Радичъ, но и въ лицето на всички представители на хърватската мисль, се очертава едно движение, една борба за повече свобода, за повече автономностъ и защитане хърватската народностъ. А на българското население въ Македония, което е такава огромна и компактна маса, каквото е и хърватското население въ Хърватско, се допуска само затвори, бесилки и гробища. На него се отрича правото и възможността да си служи съ революционни сръдства за борба. Безспорно, никой днесъ тукъ, или където и да е, въ нашата страна, който е вземалъ или взема каквото и да е мѣсто на отговоренъ министъръ или опозиционеръ, не е оправданъ и не може да оправдае революционния начинъ на борба. И моитѣ думи въ тази посока толкова слаби не сѣ, за да оправдаятъ революционнитѣ акции, а само за да потърсятъ обяснение на това, да си дадемъ отчетъ за съществуването на революционното македонско движение. Но когато това революционно македонско движение ние го обясняваме така, когато не можемъ да си затворимъ очитѣ и не можемъ да отречемъ неговитѣ основания да съществува и да се проявява — безъ да искаме да го оправдаваме и насърждаваме съ тий думи — когато то е единъ фактъ по силата на една необходимостъ, която не може да търпи и понаса тежеститѣ и ужаситѣ на робството, на малтретиране и на унищожение на българщината, тогава именно голѣмитѣ държави, отъ лагера на победителитѣ, Франция и Англия, предприеха своята постѣпка предъ българското правителство за разтуряне на Македонската организация, за насилствени действия срещу нея и за нейното унищожение. И трѣбба да припомнимъ веднага, че нашитѣ официози казаха: „Това нито е първата, нито е най-сериозната постѣпка на чуждитѣ държави въ тая посока“. Следователно, имало е много повече подобни постѣпки, имало и много по-сериозни такива постѣпки отъ страна на чуждитѣ държави.

Какъ е реагирано и какъ трѣбва да реагира сегашното и което и да било българско правителство при подобни постѣпки? Несъмнено, съ нужния тактъ, съ нужното достойнство, съ голѣмъ куражъ, който трѣбва да почерпи отъ плачевнитѣ факти, които регистрира режимътъ въ Македония, Добруджа и всички други покрайнини, кѣдего българскитѣ малцинства сѣ потиснати и унижени. Трѣбва всѣко българско правителство, облегло, казвамъ, на тая мрачна и трагична действителностъ, да отговори, че не е длъжностъ само на българското правителство да се грижи за премахването на революционното движение, че това не е по неговата сила, а че това сѣ други мѣста, които сѣ

отговорни, това сж други фактори, на които трѣбва да се въздействува, това сж други държави, които трѣбва да промѣнят своята политика спрямо българскитѣ малцинства, за да се намали ефектътъ и размѣрътъ, революционнитѣ движения на Балкана. Не е, прочее, София, която е столица на страданията, която е приютъ на отеготената и измѣчена българщина, която трѣбва да отговаря за революционнитѣ движения, които сжществуватъ въ Македония или другаде. Това е Бѣлградъ, огнището на балканскитѣ размирия, който трѣбва постоянно да бѣде соченъ, който трѣбва да бѣде обвиняванъ отъ българското правителство предъ чуждия свѣтъ, предъ мѣрдавинитѣ чужди фактори и да бѣде държанъ отговоренъ за ония резултати и за тая действителност, кървава и страшна, която се наблюдава въ Македония, и въ огласъ, като реакция на която революционното движение сжествува и се проявява. Сиречь, необходимо е въ преследването на нашитѣ национални придобивки, въ постижението на националнитѣ завоевания винаги да изтъкваме, какво отговорнитѣ за революционнитѣ акции, за революционното движение, доколкото то намира отражение и доколкото намира подслонъ въ българската територия — ако наистина то тукъ има свои адепти, ако наистина то тукъ има нѣкаква база — сж ония, които сж причинители на тая политика на преследване, на унищожение на българщината и които се отричатъ да изпълняватъ клаузитѣ на мирния договоръ за покровителство и за закрила на българскитѣ малцинства.

Съ тия нѣколко констатации смѣтамъ, че изпълнявамъ на свой редъ длъжността да се разгледа правителствената политика и да бѣде тя характеризирана като политика на насилие, на ограничаване конституционнитѣ права и свободи, политика на разточителство, политика на стопанско безгрижие, политика безплодна, политика на безнадеждност по отношение преследването на нашитѣ цели и за-

дачи, които има да осжществяваме съ външната политика. За въвеждането на една нова политика на вътрешенъ миръ, на зачитане конституционнитѣ права и свободи, политика на творчески и стопански подъемъ и за създаването, най-после, на единъ новъ курсъ, на една активна и резултатна политика, трѣбва да се натовари едно ново правителство, което да обединява въ своя съставъ всички напредничави и здрави политически сили, и което правителство единствено ще има поддръжката на болшинството на нашия народъ.

Председателствуващъ В. Димчевъ: Има думата министърътъ на земледѣлието г. Димитъръ Христовъ.

Министъръ Д. Христовъ: Моля Народното събрание да се съгласи да вдигнемъ заседанието за утре, съ сжщия дневенъ редъ, като той се допълни съ два законопроекта, които г. председателствуващиятъ ще съобщи.

Председателствуващъ В. Димчевъ: Първата точка отъ дневния редъ ще бѣде: трето четене законопроекта за стабилизирането на левъ и за монетната циркуляция въ царство България, който се прие днесъ на второ четене. Отъ тамъ нататѣкъ остава днешниятъ дневенъ редъ, като следъ третата точка се поставятъ на първо четене законопроектътъ за напояване полето на рѣка Тополница и срѣдна Марица и законопроектътъ за откупуване на земледѣлското стопанство на Мильо С. Балтовъ и синове, находящо се край гр. Пловдивъ, за нуждитѣ на Министерството на земледѣлието и държавнитѣ имоти.

Който приематъ този дневенъ редъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Вдигамъ заседанието.

(Вдигнато въ 19 ч. и 40 м.)

Подпредседатели:) А. ХРИСТОВЪ
(В. ДИМЧЕВЪ

Секретарь: ДР. АПОСТОЛОВЪ

Началникъ на Стенографското отдѣление: Д. АНТОНОВЪ

СЪДЪРЖАНИЕ:

Стр.	Стр.
Отпуски, разрешени на народнитѣ представители: Никола Андреевъ, Кънчо Кънчевъ, Георги Казаналиевъ, Ради Василевъ, Георги Губидълниковъ, Таско Стоилковъ, Панайотъ Данчевъ, Димитъръ Стефановъ, Христо Мариновъ, Цено Табаковъ и Иванъ Петровъ Недѣлковъ	143
Питане отъ народния представител С. Омарчевски къмъ министра на народното просвѣщение относително причинитѣ за уволнението на директора на Народния музей Протичъ (Съобщение)	143
Законопроектъ за стабилизиране на лева и за монетната циркулация въ царство България (Второ четене)	143
Проектоотговоръ на тронното слово (Първо четене — разискване)	144
Дневенъ редъ за следующето заседание	156